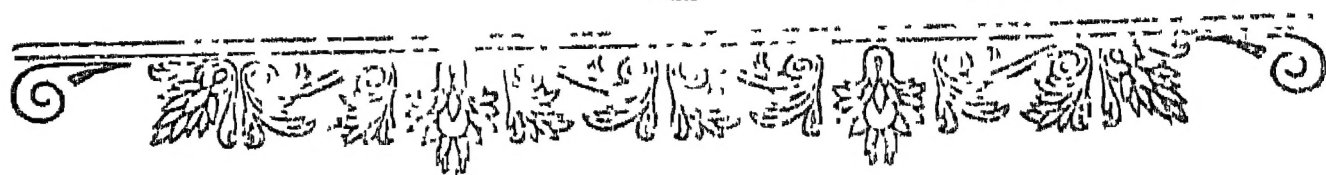

శ్రీనాథుని పద్య రత్నములు

శ్రీనాథశ్లోక గ్రంథములగు శృంగార నైషధము, కాళీభండము,
భీమభండము, హరవిలాసము, శివరాత్రి మహాత్మ్యము,
క్రీడాభిరామము, చాటువులు మున్నగు గ్రంథముల
నుండి యేర్చి కూర్చిన పద్య రత్నములు.

సంగ్రహము

మద్రాస్ శ్రీరామమూర్తి తల్లి.

ప్రకాశకులు

యస్. అప్పలస్వామి అండ్ సన్సు,

నల్లిపర్వ అండ్ బుక్ సెల్లర్సు,

రాజమండ్రి.

1948

విషయసూచిక

చరిత్ర

శృంగార నైషధము

భీమ ఖండము

కాళీ ఖండము

శివరాత్రి మహాత్మ్యము

హరవిలాసము

క్రీడాబి రామము

చాటువులు

వల్నాటి వీరచరిత్రము

వీరిక

కవిసార్వభౌమ బిరుదాంకితుఁడు శ్రీనాథ కవిపుంగవుఁడు పది
హేనవ శతాబ్దాదిని యుండెను. ఈతఁడు తన హరవిలాసములో కృతి
భర్త దన్నీరీతిగా దన్ను కావ్యమొక్కటి రచించి తన కంకితము నేయ
వలసినదిగా గోరి యున్నట్లు జెప్పియున్నాఁడు.

సీ. కమల నాభుని పౌత్రు ♦ కవితా మహారాజ్య
భద్రదాసనా రూఢు ♦ పరమ పుణ్యుఁ
బౌత్రు నాపస్థంబు ♦ సూత్రు భారద్వాజ
గోత్రు సజ్జన మిత్రు ♦ గులపవిత్రు
భీమాంబికా మార ♦ యామాత్య నందను
నఖిల పురాణ వి ♦ ద్యా ప్రవీణు
నధ్వర్యు వేద శా ♦ ఖా తిథి నిష్ణాతు
సంద్ర భాషానేష ♦ దాబ్జభవుని
నుభయ భాషా కవిత్వ ప్ర ♦ యోగ కుశలు
బాల సఖు గారివించి తా ♦ త్వర్య మొప్ప
నవది దేవయ త్రిపురారి ♦ యక్షరాజు
హిత మిత్రోక్తులు వెలయంగ ♦ నిట్టులనియె.

గీ. ఆగమ జ్ఞాన నిధివి త | త్వార్థభునిని
బహు పురాణజ్ఞుడవు శుభ | భవ్యమతివి
బాలసఖుడవు శైవ ప్ర | బంధ మొకటి
యవధ రింపుము నాపేర | సంకితముగ.

పై పద్యముల వలన నీతఁడు ఆపస్థంభ సూత్రుడనియు, భార
ద్వాజ గోత్రుడనియు, భీమాంబా మార యామాత్యులకు పుత్రుఁ

డనియు యీతని తాత కమలనాభ మాత్యుడనియు తెల్లమగుచున్నది. ఈతని భీమఖండములోని యీ క్రింది పద్యముల వలన నీతడు పాశ నాటి నియోగి బ్రాహ్మణ వంశీయుడనుట విడిచి మగుచున్నది.

పాశనాటి వాడవు ? బాంధవుడవు

కమల నాభుని మనుమడ ? పమలమతివి.

ఈతఁడు తన గ్రంథములలో నెందును తన తండ్రి యొక్క పాండిత్య మెట్టిదో తెలిపి యుండలేదు కాని భీమేశ్వర పురాణములో మ. కనకతాధర దీరు వారధి తటి ౪ కాల్పట్టణా ధీశ్వరుఁ ఘనుని బద్మపురాణ సంగ్రహ కళా ౪ కాన్యప్రసంగాధిపృక్ వినమత్కాకతి సార్వభౌముఁ గవితా ౪ వీద్యాధిపా నొల్లు నా యనుగుందాతబ్రదాత శ్రీకమలనా ౪ భామాత్యచూడామణి.

అని తన తాతయగు కమల నాభ మాత్యుని గూర్చి వ్రాసి యున్నాడు ఇంతేగాక తన తాతయగు కమల నాభా మాత్యుడు కాల్పట్టణా ధీశుడయి యుండెనని గూడ వ్రాసి యుండుటచే నీతడు గూడ యీ పట్టణముననే యుండి యుండవచ్చునని తలంచుట కనకా శము గలుగు చున్నది. కాని సముద్రతీరమున నున్న కాల్పట్టణ మేదియో నిర్ణయించుటకు దగిన యాధారములు గాన్పింపవు.

ఈతని జనన కాలమును గూర్చి పెక్కురు విమర్శకులు పెక్కు విధములుగా వ్రాసి యుండిరి. గొందరీతడు 1375 సం॥ ప్రాంతమున జన్మించి 1430 ప్రాంతము వరకు జీవించియుండెనని నిర్ణయించు చున్నారు.

ఈతఁడు హర విలాసములో

చ. హరి హర రాధిరోజి న ౪ హనురతానగజాది పాచిభూ

వరులు నిజప్రభావ మభివర్నన ౪ నేయ గుమార గిర్య ధీ

శ్వరుని వసంత వై భవము సర్వము ♦ నొక్కడ నిర్వహించుమా
తిరుగుల నాధసెట్టికి ధీగూ ♦ భట్టికిని నెవ్వడికగుకొ.

అని తిరుమల నాథుని గూర్చి వ్రాసియున్నాడు. ఈ తిరుమల
నాథుడు హరవిలాస కృతిభర్యయైన తిప్పయ సెట్టికి సోదరుడై
యున్నాడు. కావున హరవిలాసము నుచూగు 1400 సం॥ ప్రాంతమున
రచిపబడి యుండవచ్చునని తలంప వలసి యున్నది. మరియు నీతఁడు
పదునాల్గవ శతాబ్దాంత్యమును జన్మించి యుండునని తలంచుటకు గూడ
పై పద్య మొక యాధార మగుచున్నది.

(ఈతని జనన కాలమును గూర్చియు జనన ప్రదేశమును
గూర్చియు పలువురు వాదోప వాదములను సలిపి యున్నారు. నేటికిని
విమర్శకులూ విషయములను గూర్చి వాదోప వాదములను జరుప
సంసిద్ధులై యున్నారు. కాన వాదములకొక్క నమస్కారము) ఇంక
నీతఁడు రచించిన గ్రంథము లేని? యనువిషయమును గూర్చి యాలో
చింతము. ఈతఁడు కాశీఖండము మొక్క యవతారిక యందు దాను
రచించిన గ్రంథములను గూర్చి యిట్లు పేర్కొని యున్నాడు.

నీ. చిన్నారి పొన్నారి ♦ చిరుత ప్రాయము నాడు
రచియించితి మగుత్త ♦ రాట్పరిత్ర
నూనూగు మీసాల ♦ నూత్న యశావ్వనమున
శాలివాహన సప్త ♦ శతీ నుడివితి
సంతరించితి నిడు ♦ జవ్వనంబున యందు
హర్షనైషధ కావ్య ♦ మాంధ్ర భాష
ప్రౌఢ నిర్భరవరుః ♦ పరిపాకమున గొని
యాడితి భీమ నా ♦ యకుని మహిమ

గీ. ప్రాయఃమితకు మిగుల గై ♦ వాల కుండ
 గాళికా ఖండమును మహా ♦ గ్రంథమేను
 దెనుగు చేసెదఁ గర్ణాట ♦ దేశ కటక
 పద్మ వనహేళి శ్రీనాథ ♦ భట్టను శవి.

ఈతడీ పద్యమున పేర్కొనిన గ్రంథములు, మరుత్తరాట్పురిత
 శాశీఖండము ఈగ్రంథములనే గాక మఱి కొన్ని గ్రంథములను గూడ
 రచించి సింగనామాత్యుని యన్నయగు ప్రగడయ్యకు సంకీర్తమిచ్చి
 యున్నాడని యీక్రింది పద్యమువలన దెలియవచ్చుచున్నది.

క. జగము నుతింపఁ జెప్పిత
 ప్రగడయ్యకు నాయనుంగు ♦ పెద్దలఁ గృతుల్
 నిగమార్థ సార సంగ్రహ
 మగునా యారాధ్య చరత మాదిగఁ బెక్కుల్.

పై గ్రంథములనే గాక యీతఁడు హరవిలాసము, శివరాత్రి
 మహాత్మ్యముఁ పల్నాటి వీరచరిత్రమునున్నగు వానిని రచించియుండెను.
 మరియు నీతఁడేక్రీడాభిరామ మనుగ్రంథమునుగూడ రచించి వినకొండ
 పల్లభామాత్యు కృతికర్తను గావించెనని ప్రతీతి గలదు. రశికాభిలాష
 మను నొక చిన్నపొత్తము గూడ శ్రీనాథ విరచితమని పెట్టిలమ్మ
 సరశింహముగారు ప్రకటించి యున్నారు.

ఈతఁడు బాల్యమునుండియు గ్రంథములను రచించి యీ గ్రంథముల
 నెవ్వరికో యంకిత మొసంగి యాతడొసంగిన బహుమానముతో జీవ
 యత్ర సాగించువాడై నట్లు జూపట్టుచున్నది. ఈతడు తన కృతుల
 నతరుల కంకిత మొసంగుటయే గాక తనకు బావమరిదియగు బమ్మెర
 జోతనామాత్యునకు గూడ భాగవత మేనరపాలునకో యంకిత మీయ
 వలసినదని ప్రోత్సహించినట్లు వాడుక.

క. కమ్మని గ్రంథం బొక్కటి

యిమ్ముగనే నృసింహకై న కృతి యిచ్చినచో

గొమ్మని యియ్యరె వేయ్యా

రిమ్మహి దున్నంగనేల యిట్టి మహాత్ముల్.

ఈ విధమున పోతనామాత్యునకును యీతనికిని జాలవరకు ప్రసంగము జరిగినట్లును కట్టకడపట పోతన తన భాగవతమును నరాంకితము జేయకుండ ననియు యనుశృతముగా వచ్చు కథల వలన దెలియవచ్చుచున్నది. ఈ కథల నెరుంగగోరువారు నాచే రచింప బడిన శ్రీనాథకవి చరిత్రమును దిలకింప వలయును.

ఈతఁడు తన పాండిత్య ప్రకర్ష చేనప్పటిలో మిగుల నుచ్చస్థితిలో నున్న కొండవీడు రాజమహేంద్రవరము పరిపాలించెడి రెడ్డివంశ రాజుల యాస్థాన కవియై రెడ్డి భూపాలురికును, భూపాలుని యాస్థానమందలి మంత్రులకును యంకిత మొసంగియుండెను. ఈ క్రింద నీతఁడు రచించిన గ్రంథములలో నేది యెవ్వని కంకితము జేయబడినదో దెలియజేయుచున్నాను.

గ్రంథము

కృతిభర్త

నైషధము

మామిడి సింగన్న

భీమఖండము

బెండపూడి యన్నయ

కాశీఖండము

వీరభద్రారెడ్డి

హర్షవిలాసము

తిప్పయగెట్టి

శివరాత్రి మాహాత్మ్యము

ఆరాధ్యచరిత్ర

ప్రెగడయ్యకు

మరుత్తరాచ్చరిత్ర

ఈగ్రంథమిప్పుడు నామమాత్రా

వశిష్టమి యన్నది.

శాలివాహన సప్తశతి

డిటో

ఈతఁడు రెడ్లప్రభుత్వము అశుభ్యవృద్ధిచేయుచున్నది అనియును సాటిలేని గౌరవము తోడను, సినిమాసరలు తోడను బీడుచాత్రములును ముండువాఁడు. మరియు నీతఁడు వీధిభ్రాంతి రెడ్లమున్నగు పాలిటోగిలముల సింహాచలము, శ్రీగంగము మున్నగు పుణ్యస్థలములను నందర్భావ నేరి యుండెను. ఈ విషయ మాతఁడు జెప్పిన చాటువుల నిలకించిన యిదిగో చరించును. ఈతని చాటువులలో నెక్కువకు పద్యములు వలనాటి నీమను గూర్చి చెప్పినవై యుండుటచే నీతఁడు తరచు నాపలనాటిపీడింప కరుగుచుండు వాడని తలంప వలసి యున్నది. (ఈతఁడు పలనాటి నీమపై జెప్పిన పద్యములన్నియును గ్రంథాంతమున నీచూడఁడు.)

ఈతఁడు తానెంతటి భోగముల నొంది యుండెనో యీ క్రింది పద్యముల వలన దెల్లమగుచున్నది.

నీ. దీనార టంకాల * తీర్థ మాసించితి
 వక్షిణా ధీశు ము * త్యాగ శాల
 పలుకు తోడయి నాంధ్ర * బొమ్మ నుగళి కాన్య
 నైషధ గ్రంథ సం * దర్శియనకు
 బగుల గొట్టించి తు * దృట వివాద ప్రౌఢి
 గౌడడిండిమ భట్టు * కింఘిఠిక్కు
 చంద్రభూషణ క్రియా * శక్తిరాయల యుద్ధ
 బాదు కొల్పితి స్వా * భౌమ బిరుదు

గీ. మెటుల మెప్పించెదో నన్ను * నిగి మీద
 రావుసింగ మహీపాలు * దీపిశాలు
 నిండు కొలువున నెలకొని * యుండి నీవు
 సరస సద్గుణ నికురంబ * శారదాంబ.

సీ. కాశికా విశ్వేశు ధ గలిసె వీరారెడ్డి
 రత్నాంబరములే ధ రాము డిచ్చు
 రంభ గూడె దెనుంగు ధ రాము రాహతుండు
 కస్తూరికే రాజు ధ బ్రస్తుతింతు
 స్వర్గస్థుడయ్యె వి ధ స్సన మంత్రి మఱి హేమ
 పాత్రాన్న మెవ్వని ధ పంక్తి గలుగు
 కైలాస గిరిపండె , మెలారు విభుడేగ
 దిన వెచ్చమే రాజు ధ తీర్చగలడు
 భాస్కరుడు మున్నె దేవుని ధ పాలిగలిగె
 కలియుగంబున నిక నుండ ధ కష్టమచుచు
 నివిజ కవినరు గుంజియిన్ ధ దిగురనగ
 నరుగుచున్నాడు శ్రీరాసు ధ డమర పురికి.

కర్ణాట దేశాధీశ్వరుండగు తెనుంగు రాయుడు యీతనికి
 కస్తూరి మున్నగు సుగంధ ద్రవ్యములను ధనమును యొసంగి యాదరించు
 చుండు వాడనుట కీ పద్యములు నిదర్శనములుగా నున్నవి.

చాళుఖ్యుని స్థూలక రత్న ఘట్టిన మిళ ధ ద్రాక్షిష్ట కల్యాణ ఘం
 టా టంగార విలుంత లుతీతి మహా ధ స్మతాహిత క్షోణిభృ
 త్కోటిరాంకిత కు భి నీదరస ము ధ తూటాట విర్ముఖ క
 ఛాబాద్రాధిప సాంప రాయని ధ దెలుంగా నీకు బ్రహ్మయవో.

శా. అక్షయ్యంబుగ సాంపరాయని ధ తెలుంగా ధీశ కస్తూరికా
 బిక్షా దానము సేయగా నుకవి రా ధ డ్భృందారక శ్రేణికిం
 ద్రాక్షారామ చతుక్య భిమవర గం ధ ధర్వాన్నలో భామిని
 నక్షోడవ్వజ కు భి కుంభములై ధ వాసించు తద్వాసనల్.

మరియు నీతఁడు కర్ణాటా ధీశ్వరుండున ప్రౌఢ దేవరాయలను
సందర్శింప నేగిన సందర్భములో నీతఁడు రాయల యుద్ధము బంపిన
పద్యముగూడ నీతని పాండత్య ప్రకర్ష మెట్టిదో తెలుపుచున్నది.

సీ. డంబు సూసి ధరా ల * లంబునైదిరుగాడు

కవి మీదనేగాని * కవచ మేయ

దుష్ప్రయోగంబుల * దొరికొని చెప్పెడు

కవి శిరస్సున గాని * కాలుచంప

సంగీత సాహిత్య * పరిస విద్యలు చేర్చు

కవులు ముమ్మలు గాని * కల్పి విడువ

చదివి చెప్పగ నేర్చి * సభయందు విలసిల్లు

కవినోరు గాని వ్ర * క్కలుగ దన్న

దంట కవులకు బలువైన * యింటి మగడ

కవుల వాదంబు వినవేడ్క * గల్గెనేని

నన్ను బిలిపింపు మాస్థాన * సన్నిధికిని

లక్షణో పేంద్ర ప్రౌఢ రా * యక్షి తీంద్ర.

ప్రౌఢ రాయలను సందర్శింప నేగి యాతనిని మప్పించి యాతని
కేటనియెను.

మ. జననా ధోత్రమ దేవరాయ నృపతీ * చక్రేశ శ్రీవత్స లాం

ఛన సంకాశ మహా ప్రభావ హరి * దీక్షా దక్ష నాభాటికి

నృప స్తోత్ర సముద్భవంబయిన వా * గ్ధోషంబు శాంతింబుగా

గనక స్నానము చేసి కాక పొగడ * గా శక్యమే దేవర.

శ్రీనాథుఁడు కోరినట్లుగా ప్రౌఢ దేవరాయల సభయందు గనక
స్నానము జరిగినది. అందులకు సంతసించి శ్రీనాథుడీ క్రింది పద్యమును
జెప్పి యుండెను.

శా. జోటీభాకుతి యార్భటిన్ మెరయు మీ యోద్యంబుగానెను
 కణ్ణాటా ధీశ్వరు ప్రాణ దేనన్మపణ్ణి యనాశీర ఛాటి చమూ
 క్షోటి ఘోటక ధ్వజ్జిహ్వా ఘోరపు టి యకుట్టాక సంఘట్టన
 స్థాటి ధూత ధరా జశ్చులికి తాం యభోటిక ప్రశంసించెదన్.

శ్రీ నాథుని శీలము

—శ్రీనాథుని శీలము—

శ్రీనాథుడు దన స్వానుభవముల నన్నిటికి లోకమునకు జక్కగా
 జూటి యున్నాడనుట కే క్రిందిపద్యములు నిదర్శనములుగా నున్నవి.

శా. కుళ్ళా యుంచితి గోకజుట్టితి మహా యకూర్పాసమున్ దొడ్డితిన్
 వెలులిందిల పిష్టమున్ మెసవితేనె యిశ్వస్త వడ్డింపగా
 జల్లాయంబలి ద్రావితిన్ కుచుల దో సరిబంచు బోనాడితిన్
 తల్లి కన్నడ రాజ్యలక్ష్మీ దయ లే దా నేను శ్రీనాథుడన్.

ఉ. పుల్ల సరోజ నేత్ర యల యపూతన చన్నల చేదు ద్రావి నా
 డల్ల దవాగ్ని మ్రుంగితి న యటంచును నిక్కెడ వేల తిగితిన్
 పల్లవ యుక్తమై యాడుకు బచ్చలి పాకము జొన్నకూటితో
 మెల్లన యొక్క ముద్ద దిగ మ్రొంగుము నీవన కాననయ్యెడున్.

మ. కవితల్ సెప్పిన పాడ నేర్చిన వృధా కష్టంబయీ భోగపుం
 జవరాడ్రేకద భాగ్య శాలినలు పుం వం బేల పొకాల్పనా
 ననంగు సొగసిచ్చి మేల్ యువతి వే పంబిచ్చి పుస్తెంతులే
 యెవరుం మెచ్చి ధనంబులిచ్చెదరుగా దే పాపపుం దైవమా.

ఈతఁడు తన యనుభవములను గూర్చి యెప్పుడు తప్పుడి పద్య
రూపమున జెప్పియుండెను. అందుల కీ క్రింది పద్యములు నిదర్శనము.

క. గరళము మింగితి నంచుకొ

బుర హార గర్వింప బోకు * పో పో పో నీ

బిరుదింక గాన నయ్యెడి

మెరసెడి శేనాటి జొన్న * మెతుకులు దినుము.

చ. గొరియల మేకపోతులను * గొమ్ము పొటేళ్ళమ గావు గొన్నునీ

వరయగ సందెకాడ దగ * వత్తునటంచు వేవచ్చిరంబుపె

వరమిడి పోయినట్టి తిల * ఘాతకురాలి సదీయ.....

పెరుకగ లేవు నీవునొక * భీకరమూర్తి నె కాళి కేశ్వరీ.

ఉ. మూతిని ముట్టగా వెరతు * ముద్దకు ముద్దకు కూరి లోహలన్

బాతిక పాలు సె కతము * పచ్చడి కొంచము యాదియంత్యముకొ

ముత మటన్న లేదుమరి * నున్నము కన్నను మెత్తినన్నమీ

రాతిరి భోజనమ * రాతికినె నను వద్దు దెవమా.

ఆ. వె. పూర్వమాదు విషము * పుచ్చు కొన్నానని

గర్వపడిద వేల * కాల కంఠ

కొండ వీటిసీమ * బండు జొన్నకూడు

దిన్న నీదు బయసి * తేట పడును.

మరియు నీతఁడు కంచి, శ్రీరంగము సింహాచలము మున్నగు
పుణ్యస్థలంబుల కేగి నప్పు డచ్చటి కరుదొచ్చిన యాగనల నెక్కుడుగా
వర్ణించి నట్టితని చాటుపద్యముల వలన దెలియవచ్చుటచే తను హార
విలాసము మున్నగు యుద్గ్రాధము లందుననే యసంఖ్యములైన
వర్ణనలను రచించి యుండుటచేతను నీతడు స్త్రీలోలుఁడని తలంపవలసి

విచ్చుచున్నది. ఆ కాలమున వెలిసిన ప్రబంధములను అందలి వర్ణనములను బరికించిన యెడల వేశ్యాప్రియులై సంవరించు లోక తప్పిగా మరిగణింపబడ లేదనుట విశేషముగాను చున్నది.

శ్రీనాథుని యనుసరించినవారు

శ్రీనాథుని గ్రంథములను జదివి యూతని యుద్దేశ్యముల గొనముగల వారలై ప్రాచీనకవులలో ననేకులు గలరు. అంత్రగతి తాపతాపము మాచిరుదాంకితుడగు యల్లసాని పెద్దనామాత్యుడు గూడ శ్రీనాథుని యనుకరించియుండెను. ఈక్రిందిపద్యముల దిలకించినచో నీ విషయము తెల్లమగును.

సీ. నలిన సంభవు వాహుఁ నము నారూ వంబులు

కులము నొనుములు మాకుఁ గువల యూర్షి,

చదలేటి బంగారుఁ జలనూపంబుల తూండ్ల

భోజనంబులు మాకుఁ బువ్వుఁ బోడి

సత్యలోకము దాఁకఁ సకల లోకంబుల

నాట పట్టులు మాకుఁ నబ్జవదన

మఘ రాక్షసములై మా మాటల విసంగ

నమ్మతాంనులు యోగ్యుఁ లనుప మాగి

భారతీ దేవి ముంజేతిఁ పలుకఁ చిలుక

సనుద గజయానన బ్రహ్మఁ వారి మాకు

వేద శాస్త్ర పురాణాది విద్యలెల్ల

దరుణి నీ యాన ఘంటాపఁ ధంబు మాప.

ఇట్లు శ్రీనాథుడు హంసచే దమమంతికి దస కల, గోత్రాది కములను జెప్పించెను. ఇట్టిదే యగు సందర్భమున పెద్దనామాత్యుడు వయాధినిచే ప్రవరున కిట్లు జెప్పించి యున్నాడు.

సే. చిన్ని పెన్నెల కందు యెన్నదన్ని సుదాన్
 బొడమిన చెలువతో యిల్లనమాకు
 రసాపుట్ట సంత్రగా యశ్రమల రాలరగించు
 విమల గాంధర్వంబు యవిద్యమాకు
 ననవిల్లు శాస్త్రంపు యమనకు లానరగించు
 పని పెన్నతో బె యిల్లనది మాకు
 హయ మేధ రాజసూ యమువలన బేర్పడ
 నవన తంత్రంబులు యకువలు మాకు
 గగన కనగ సీమ గలన్మ యక్షిముల నీడ
 బచ్చ రాచట్టుగమి రచ్చ యప్పు మాకు
 బద్ధసంభవ వైకుంఠ యభర్తసభలు
 సాము గిరిడీలు మాకు గో యత్రామ కేంద్ర.

ఉ. వానిప్రశంస సేయదగు యాడు కృతార్థతపరుడు వానినె
 నీ నిఖిలంబు పావన మ యీన కృపా విభవం గొల్పు నె
 వ్వాని గృహంగణంబునకు యచ్చిన త్రోవజంబు లంపానీ
 మానిత పాదయుగ్మ కమ యమర్చు బ్రహ్మ సగోజధామమున .

అను నైషధ మందలి పద్యమునుగాంచి మనుచరిత్ర కారుడగు
 పెద్దనా మాత్యుడు—

ఉ. వానిదిభాగ్య వైభవము యవానిదివృణ్య విశేష మొప్పుమున
 వానిది వంధ్య జీవనము యవానిదె జన్మము వేలు సేయాక
 వ్వాని గృహంతరంబున భ యాదృశయోగి జనంబు పావన
 స్నాన విధాన్న పానముల యసంతస మొందాచు నిచ్చును .

ఇట్టి వనేకములు మనుచరిత్రమునుండి చూపవచ్చును.

రామ రాజ భగవానుని చనువేరై విజయ గూడ శ్రీనాథునకును
 కించి యుండెను. నైవేదియై నుండలి పట్టమును రామ రాజ భగవాను
 పరచిత నగుచదిత్రము నుండి పడ్యునును నరసిగా నిందు బొందు
 పరచు చున్నావను.

క. రమణీ నితంబ చక్ర

భ్రమణంబునఁ జిరఁ దిరిగి పడఁగారియై భూ

రమణుని బూవు పరిష్కరి

గ మొనర్చెద దూరు కదళికా పథములనీ. శ్లో॥ ౧౧

ఉ. ఆమనుజేంద్రు చూపు తిల ధి కాంచితమై నెరబావి చల్లునా
 రామమఖంబు న న్నెరయ ధి వ్రాలుచు హాసమగద చిక్క-ణం
 పై వెనుకాడు గండ పుల ధి కాచ్చున భాను బిలంతలంబునన
 వేమను భాగయూతగొన ధి నిద్రపు జెన్నెతి తీ వణగపముల్.

మ. దమయంతీ స్తవకుంభ విభ్రమము బొందం గోగుడుకా ధూమపా
 నము గావించు చిహ్నమాఖంబును నానాకుంభ మున్వేషగా
 పములక గోహదమాచరింపగ గడుం బశ్యుంబునై యున్నదా
 డిమముల్ సూచిన్మచాలకుండు మదిబాటించి శ్మశానశ్మశానము

శ్మశానము నె పథము—

మ. అని నీలాలక శంఖ చిల్క- భవ దీనులూప నీలమసిం
 పలరం గోరి విసక్వదాడిను తగు వ్యాఖ్యి భాఖా శం
 జ్వలనా వాజ్ఞుమై తవంబు సునరింపనీ నాగనలచ్చడిన్
 దలక్రిం దైన నూన వాద్రహణ మే హాశి క్క బిగ్గనాసికిన్.

మరియు పిల్లలమర్రి వినవీరభద్రుడు గూడ శ్రీనాథుని యనుక
 రించెనని చోగుచున్నది. నైవేదియలోని యా క్రింది పద్మమును
 గమనించుడు.

సీ. పాటించి కొలువు మీ ఓ భవన దేవతములు
 సవతుల గొని కూడు ఓ సములబోలె
 నారాధనము సేయు ఓ నత్తమామల నెప్పుడు
 బరిజనంబుల మీద ఓ గరుణ గల్గు
 మలుగకు కోపించి ఓ కెప్పు నాధుని తోడ
 మదిలోన నుబ్బకు ఓ మన్ననలుకు
 దోడి కోడండ్రతో ఓ కూడి మాడి చరింప
 దాసీజనము బ్రోవు ఓ తల్లికరణి

గీ. బ్రాహ్మణుల యందు గురులనుగదా ఓ బుధులందు
 భక్తివిశ్వాస సాహర్ధ్యం పరత నెరవు
 భవపతి దేవతా బార ఓ పరిమ పుణ్య
 ధర్మమే మర కుండుమీ ఓ తల్లి కాన.

పినవీరభద్రుడు శకుంతలా పరిణయమందు శకుంతలకు కన్యా
 మహామునిచే నిట్లు జెప్పించి యున్నాడు.

సీ. అత్తమామలకు నీ ఓ యాపనేమి వెల్లుచు
 గను సన్నజేయు మీ ఓ పనులెటింగి
 ప్రాణ మిత్రులుగా ఓ భావించియే ప్రొద్దు
 సరింపు మీప్రేమ ఓ సవతులందు
 భర్త యొక్కొక్క వేళ ఓ బహుమాన మొనరింప
 గదియ రావీకుమీ ఓ గర్వరేఖ
 పతి చిత్తమెటిగి త ఓ త్పరి జనంబుల మీద
 జేయుమా మిగుల దా ఓ క్షిణ్య గరిమ
 కలక నొందకు మాధవుఁ ఓ డలిగి నవుడు
 పలుకులను జేరనీకుమా ఓ పరుసఁ దనము

వీని వెలిగాఁగ దిగుగునే యెదిగియును

కులమునకు నాథుని నా యెదిగియును

మఱియు నీ క్రింద నైషధము శత్రువులమును నునునెత్తెను
చరిత్ర నుండి యెఱుంగబడిన పవ్యములు నునునెత్తెను నొక దాని
కొకటి యుచుకరణమని దోషక మును.

మ. కమలేందీ నరపండు మంజునాథుని పాత్రములను నీ నాథుని

గమి కర్మకృతనైక నీవృత్తుడ నై కంఠసే గా కీర్తు వివర్ణము

రమణిం బల్లవపాణిం బవ్యసముండు గా కీర్తు వివర్ణము

సమ పిససని సని నాసిని చికిత్సాపేషు శృంగారము

శా. చంచత్పల్లవ కోమలాంగులె కరస సుఖార్థ మెల్లగానసన్

స్యంచ చ్ఛందస గంధ గంధ గంధ ముండు ప్రియకష్టమిన్

గించి స్మధ్య దక్షిణతా పిసిత్తాగిం బవ్య సత్కామి నీ

క్షీంచెన్ రాజు శకుంతలన్ మమకరి క్షేత్ర సుఖములన్.

శ్లో॥ శృంగారము.

మ. అతఁడా వాత పరంపరా పరిమళ నాచార లీలన్ జనా

న్విత మిహ్నోనిచేరె బోము కిసమున్ విమృశ్య నా నిగ్రహన్

శతప్రజ్ఞాన జాచరీక చిగుం జానాన్యం జన్మన్మని

సతనాభిన్ నవలా నొకా నొక మునున్నారీ శిరోగర్జనమున్.

మనుచరిత్రము—

చ. తగువుల పొంతం బొంది ననునా వరమిద్రుప గా వేదవృత్తు

దగుణి దమోని నీల కచనాను సోదగ సోదగ ప్రథం

దరళ విలోచనం దతని తుల కటిర్నిభ గాత్రవల్లిరి

దరుణ శళాంకశూల కొకత్వం దరుగ వల్లిరవలీ దరున్.

మరియు నీ క్రింది వద్యముల దిలకొనిన వో సేవాయ ను కేరణము
లక్షట గోచరించును.

గీ. వేడి యశ్రులు నిగుడంగ , వెక్కి- వెక్కి-

యేడ్వ దొడగె లతాంగి పృ , ధీవు మ్రోలు

మృదుల పరిదేవ నాత్మగో , స్మిత మధుగ

కలకళాకు వికారి కా , కలికయలర. శ్లో॥ నే ॥

శ. కొసరి వసంతకాలమున , గోయల క్రోధినినభంగి నేర్పున
చ్చిరసరోదహ నేత్రి కొండగిరి , బెన్దయెలుగున వెక్కి- వెక్కి-వె
క్కసమగు మద్యవేగమున గాఢత , కిన్నుల నీగు నున్న
యసిరి కాయలంతలు ప , యాధరముల్ దిగువారు నెక్కుగానో.

కాశీభూమి

ఉ. పాటున కింతలోరురె శృ , పారహి ధాన్యకీ సీపు గ్రోయా
చ్చోటభవత్ నఖాంకురము , సోకెగినుం గొనుమంచు నాంపయ
ప్పగల గంధ వేదన నె , పలికి యేడ్పంగుల స్వసంగముతో
మోటిన విచ్చు గుబ్బుచను , మిట్టల సశ్రులు చిందువంగగి .

మనుచున్నవను.

ఉ. ఈనునబుట్టి డెండమున , హెచ్చిన శోకదనాన లంబు చే
గాసితి యేడ్చె బ్రాణవిభు , కట్టదుటా లతాంగి పంకిడ
శ్రీనఖమైన మోముపయి , జేల చెటంగిడి బూల వల్లవ
గ్రానకపాయ కలకలకల , వధూకలకా కలిధ్వజ .

పారుజాతాపహరణము.

శా. ఆజాబీలి వెలుగు పెట్టితిని కాని చూసే లేక రాత్రులలో
రాత్రీ సఖమైన మోతు సన్నుతి గ్రహించి ముగిసినా
రాజవాసన యేడ్చి గిన్నెవధూ ॥ రాత్రి పతి రాంభో ॥
భోజీ మేళ విపంచి కారప సుధా ॥ పూరింబు నోరెంబుగా ॥

శ్రీ నాథుని సీసములు

— శ్రీనాథుని —

శ్రీనాథుని సీసములని సారస్వత లోకమున బిద్యముల సముద్ర
శిను గూర్చిన వ్రతస్తాభి ప్రాయ మొందుకలదు. సీసపద్య రచనయందు
సాంధ్యము, సరిశధార చేవగల శైలి మున్నను సూక్ష్మ పద్యములు
నెన్నింటియో గ్రుచ్చి యెత్తిన యిక్క-ని రచనలన నుత్తమ తిరునామ
సపులందఱు నొరవల్గుగా నుంచుకొని చువలసియిది. ఈతని సీసములు
కట్టి వ్రాశే పద్య మొన గూడుటకుగల రహస్య మొక్కటి చెంద
ప్రసారమునందు మాత్ర లెక్కువగా నుండు సగపలుగని గణములనే
ప్రధానముగ నీతఁడు వాడుకొనెను. అందువలన నాధునిని గుర్తించుట
పద్యములవలె సగము నడచి కుంబు వడకి నుత్తమ సీసములు
ధారాళముగా నుండును.

సంస్కృత సమాన భోయిష్టములుగా నుచువిడచు, తేలిక
పెలుగు మాటలతో గూర్చి ప్రసాదము, యీ సీసములనే ప్రధా
నముగా నీతని పోషించి, ప్రదర్శించినాడు.

ఇందుల కుదాహరణములు.

జనమే జయారబ్ధ సప్తార్ధరా హలూత
చతుశ్రవ స్సహస్రముల పోలి

భీమే ||

తననీయ దండై క ధవళాత సప్తార్ధో
ద్దండ తేజః కీర్తి మండలుండు

శృంగా ||

ఎవ్వఁడు డాచేతి క్రోన్వాః సఖమునం
జిదిమె భానా దేవి చిగురు ముక్కు.

ఇటులతిమాత్రాచందోనియను పదతులపై నడవఁబడిన పద్యము లగుటచే నివి కేవలము పద్య స్వరూపములు కాక గీతములును గేయములు నైనవి. ఇందువలననే నేటికిని రాగజానముగల కొందఱు శ్రీనాథుని నీసములను తాళ లయోన్వితములను జేసి గీతముగాఁ బాడు కొను చుండురు.

ఈతఁడు చాటువుగా జెప్పిన పద్యములలో గొన్నింటిని నంద ర్భోచితములైన వారివని దన గ్రంథములందు జేర్చి యది కాల ప్రవాహమున బడి నశింపకుండునట్లు గానిచినాడు. ఇందుల కీక్రింది పద్యము నిదర్శనమై యున్నది.

సీ. ముడువంగ నేర్తుకు ♦ మూల దాపటికి రా
జికుర బంధము లీగ ♦ జిరువాఱు
బొన్నపువ్వుల బోలు ♦ పొక్కిళ్ళు బయలుగా
గట్ట నేర్తుకు నీర ♦ గట్టి భరిమునఁ

నొడువంగ నేర్తును & నిడువేలు జెప్పుదును

నవతంప పండుగా & సల్లిపువ్వు

పచరింప నేర్తును & పడుచుగారు పన్నియె

పసిడి నాదంబులు & పువ్వులు

పయ్యెనయు నిగ్గునాలిగడ్డ & ప్రకాశ సేతు

తగుచు పూయును నొంగ & గుండు పయిపు

బందికి పైలు నురెత్త ప్ర & పువ్వువేళి

గంబిచియటవ తల సుమూసు & పువ్వు పాలు

ఇయ్యది కాశీఖండము తృతీయా శ్లోకమునందు నున్నది. ఇది పురము మీకుగా తీర్థయాత్ర గావించు సందర్భమున నీది పంపించునని తేల్చిదియు కథా సందర్భమున కంతగానుపకరింప నదియునగు నీ పద్యములు సుడింటి దగిన గానములు గాను పోవును. కాంక్షాభిమున కరిగినపుడు చెప్పిన పద్యము నది గురుండ జేయవలెనని యుండెడి పద్యముండునని తలంపవలసి యుండును.

మరియు ఈతడు ఒక గ్రంథములో దాను గచించిన పద్యమున మరియొక గ్రంథములో నదీ సమయమున జిప్పించిన నాపద్యమును విశేష భేదము లేకుండ మార్చగాని మార్చినదము సంగతి మార్చి గాని పెంపొందించి గాని వ్రాయుట కలవాడని వదిన నాడు.

గీ. వాని గలలోన గానని & వనద ముఖయు

వాని మాన్పున బేర్కొన & మాన వలయు

వానిగా నాత్మ భావించి & వగుని గనెను

నప్పలింపని సతయు లే & దయ్య నచి

అను శ్లోగార నైషధ మందలి యీ పద్యము నుదలి మధ్య ప్రాయమును పెంపొందించి యిట్లుగా శివగాత్ర నాటక శ్లోకమున వ్రాసె యున్నాడు.

సీ. హృదయ ముద్యోగం నేకాంతమున నుండు

వాని చింతింపని యనజ ముఖము

నొకమారాని జూచి యెందుకో నది నాచి

నభిలషింపని విద్రుం నూర్చుకొనును

గలలోన వానిని జి క్కగ కొగిలను జేర్చి

ముగిలేదాని యుగ్మమును

నతని రూపంబు గు డ్యంబులందు నిగించి

యందంబు జూడని యంగనయును

జెలుల చేతను బ్రాదిరా చిలుక చేత

వాని గుణములు వినియు కుచ ద్వంద్వంబును

బాదుకో వులకింపని పైదలియును

బన్నిదము వేసినను లేరు పట్టణమున.

ఈతఁడు క్రీడాభిరామ మందలి యీ క్రింది పద్యమును కొలది
మార్పుచే భీమఖండమున జెప్పి యున్నాడు.

తే. గార్గ సిద్ధాంత మతమునః కాల కలన

శకున మూనుట యది బృహ న్నతి మతంబు

వ్యాస మతము మనః ప్రసా దాతి శయము

విప్ర జనవాక్య మరయంగ విష్ణువ తము.

అంతః పద

శ్రీనాథుండు చిన్నతనమునుండియు గ్రంథములను రచించి
యే భాషలునకో యంకిత మిచ్చి వారిచ్చిన ద్రవ్యమును స్వీకరించుచు

పై. కవిరాజు శంతంబు & జగదలింగము గదా

సామ్యభాముని భుజా , స్కంద ముక్కను గదా

ఆంధ్రనీ పథ కర్తః యన్మో యన్మోబునః

వీరభద్రదాశిని విద్యాంసు ॥ మూ. బోధ

కృష్ణ పేణమ్మ కొనిపోయె • నిగతి పొందు

చిలచి లాక్షులు పినిపాడు. ౩ ప్రాంత విజయం

బొంబయెను గొట్టిరి మోస నిశ్చయము

నేటు చెల్లింతు లుగంబు * నేనునూగు.

శ్రీనాథుడు తన యవనాన దళమును విన్నవించుచున్నట్లు వ్రాసెను.

అయిందే ననుట నిస్సందేహము. మరియు నీతడవనాన ఇందును నిష్పన్న
పద్యములు పీఠికయం దీపరకే నుదాహరణము లైనవి.

శృంగారనైషధము

— శ్రీ శృంగారనైషధము —

క్రవిసార్వ భౌముండగు నీతడు రచించిన గ్రంథము లన్నింటి
యందునను శృంగారనైషధ ము శ్రేష్ఠమునది. భట్టహర మహాకవిశ్వ
రుండు రచించిన సుస్కృత నైషధమున కాయోగ్యతగలదు. తన యాంధ్రీ
కరణమును గూర్చి నైషధమునందాతెడిట్లు వ్రాసి యున్నాడు. భట్ట
హర మహాకవిశ్వరుండు గవికులాన్యస్తా ధ్వపాంధు ఉపార్జిత సైషధ
శృంగార కావ్యంబాంధ్ర భాగ విశేషంబున సవేష మనీషిస్సృచ
యంగమంబుగా శబ్దంబునుసరించియు, సభిప్రాయంబు గుర్తించియు,
భావంబు సలక్షించియు, రసంబు వివేచించియు, నలుకారంబు
బూషించియు నౌచిత్యం బాదరించియు సనౌచిత్యంబు ఎదిపారించియు
మాతృకానుసారంబుగా జెప్పబడినది.

ఈత డింతకు ముందుగా రచించిన గ్రంథముల యాంధ్రీకరణము
నందెక్కుడు స్వాతంత్ర్య మవలంబించినను యితీప్రత్యంగతమును నిడు
వక యాంధ్రీకరణంబు లైనను స్వతంత్ర గ్రంథము లగునట్లుగా రచించి
తనకు బిమ్మటి ప్రబంధ కవులకు మార్గదర్శకు డైనాడు. నైషధము
నందలి యితీ వృత్తము నల దీమయంతుల వివాహముతో సమగ్రము
చేయబడినది. ఈ శృంగార నైషధ కావ్యంబున ప్రాచయంగముగా
నుండు పద్యరత్నము నుదహరించు చున్నాడను.

—♦ దమయంతి హంసతో నలునిదక్క నన్యుని వరింప ననుట ♦—

తే. నిషధ భూపాలు నొల్లకే ♦ నృపతి నొరుని

సభిల పించితివేని హం ♦ సాగ్రగణ్య

యామవతి చుర్రు నొల్లక ♦ యన్యునొకని

సభిలపింపంగ నోంకార ♦ మాచరించు

శ్రీ అగ్ర నీ మానసాను గా గాభివృద్ధి
 యొక్క సంపక్కునాన నిక్కంబు సేయునని
 నలుని దక్కంగ నొడవి నే నొకరిని నొక్క
 విడువు సం దేహ మొహములు గా విడువంగ

శ్రీ. అనల సంబంధ వాంఛనంబు గా గాభివృద్ధి
 నల సంబంధ వాంఛనంబు గా గాభివృద్ధి
 చాలు సం దేహ వ్రాభంబు గా గాభివృద్ధి
 దరిల చక్రాంగ వాంఛ గా గాభివృద్ధి

శ్రీ. తదా నీర్వపదంబు గైకొని కృత్వాత్మార్థంబు నగ్రాభివృద్ధి
 తద్విన్యాంఘ్ర సరోజ వందన విధిం బ్రాప్త్యర్థంబు జేయునని
 తద్దాక్షిణ్య మపేక్ష పోయెను నుచితంబు గా గాభివృద్ధి
 దిగ్గోరంతర వీతి జేయదు గురంబు గా గాభివృద్ధి నీ పరమార్థంబు

శ్రీ. అతని గోరుదు నేనగ్రంబు గా గాభివృద్ధి
 నంత జింతామణికి చింతంబు గా గాభివృద్ధి
 బర్హముఖుడైన యెలమి నా గా గాభివృద్ధి
 పెన్నిధానంబు మాటలు గా గాభివృద్ధి

శ్రీ. మనమున లోకపాలు రెవంబు గా గాభివృద్ధి
 క్కిన సురకోటి రాసులు గీర్వడంబు గా గాభివృద్ధి
 గొనకొని యా స్పృహలునకు గా గాభివృద్ధి
 నన్నవిలుకాని పాద నళి గా గాభివృద్ధి చన్నదోయి

శ్రీ. అతడు శుద్ధాత్మ గణుడైన గా గాభివృద్ధి
 నా ప్రసంగంబు సేయని గా గాభివృద్ధి
 భామినీ ముఖదాక్షిణ్యంబు గా గాభివృద్ధి
 నితర కాంత నిషేధించు గా గాభివృద్ధి

ఉ. నాగతి విన్నవించుట యు ధి న్నామము ముఖ్య సాధనము యే
భోగ సత్యాది ప్రస్తుతము ధి భూషణము పరిపూర్ణ దర్శనము
బ్రాగిన వారికింపగునె ధి లక్ష్యము నిత్యమును ముఖ్యము
యోగము గల్గెనేని విషా ధి శోభనము నిష్కల సుఖమునందు.

ఆ. వె. కదిసి నాతెలుంగు ధి కాగ్లాంతి రాసకి
చితుడె న పళికి ధి జెప్పముగి
దన పబాధ నిద్ర ధి యచమాన ముద్రగు
ప్రథమ కారణంబు ధి పక్షి రాజు.

తే. అధిక లోను కషాయు ల్ ధి స్వామియై యె
సరసతికి విన్న వింపకు ధి నాయనస
పైత్యదోషా దయంబున ధి నిరూపనెన
జిహ్వాకును పంచదారయు ధి చేదు కాద.

— ధి చంద్ర పాలంబనము ధి —

ఉ. హలహల ద్వయంబు కల శంబుధి ధి బుట్టనినీల పాదమున
జ్వాలల తోడ నందొకని ధి సంబోక వేలపు మ్రొంగె నందొక
వేలపు లోలిమై ననుభ ధి వించిన రెండవ యీ విషంబు ని
య్యలము గాకయున్న యది ధి ముద్రియ పాదముల పాపమునకు

సీ. నిరహిణీ వధమహా ధి దురిత పంక కళంక

కలుషి తాత్మకుడైన ధి ఖలుడవీడె

కాలకూట కఠోర ధి కల్పాంత వహ్నికి

దోబుట్టుచైన ధి ధూ ధి తుకుడు వీడె

చందనదీధతికర ధి జ్వాల మండలములో

బ్రాది బొందిన మహా ధి గ్రుండు వీడె

బొడబొడము చూచు యాదోని యక్షిలో

నలి పొత్తునున్న దు యాతీ వీడె

సేలసీ కేయసి యాంకి యాదోని పొడొక

విష రస ప్రతిచాచి భా యాదోని పొడె

గగణ మనద్రుణ భూమినే యాదోని తిరుగు

నదియు మిసెడ కొరివెడ యాదోని పొడె

సే. జనన కాలము నాడు యాదోని యక్షిలో

దరిగొండ పొరివోష యాదోని

గ్రహణ వేళల యందు యాదోని వాహరించి

తృప్తిమె గ్రుడన యాదోని దేచెనేని

విషము నేద్రాడు దేలి యాదోని వాహరించుచో

బ్రతిపాకముగి జేసి యాదోని

నవర పక్షిముపేరి యాదోని దేవత

యొక మాటుగా నాను యాదోని

కుంభ సంభవు డబ్బితో యాదోని గూడ గ్రొలి

తజలముతోడ వెడలింప యాదోని

విరిహి జనులింత పడుదూరె యాదోనిచేత

నక్కటా పక్షమునెయి యాదోని దయ్యెగాక.

శ్రీ. ప్రాణసఖులారా వెన్నెల యాదోని కిప్పుడు

మించుటద్దంబు గోలయు యాదోని తొడు

చోరుడల చంద్రు డద్దంబు యాదోని సొచ్చినపుడు

వంచనము లేక వేయుడి యాదోని యుండి.

హ. అవతంసంభవు సార్వతీ పతికి దు యాదోని గూర్చి

పట్టివి బృంచారక ధేనుకల్పతరు వా యాదోని గానుభ శ్రీనుభా

నవదిగ్భాగణ సోదరుండ పడి యెచ్చెల్లవలె బుద్ధులకి
కవునే ధర్మపు శోద్యపాలనదన సంగతి పరిగణించు

— యస్మిన్ పాపమునందు —

సీ. భువన మోహన సముద్ర చక్రవర్తి నాథుని పాపము

వశీర భూపాలు యెల్ల సోమనస

విరహ మాలిన్య ను యెచ్చె గాని నిరీడు

నిలిచోమమనె నీవు యెచ్చె బాంధవ

ప్రార్థన రతిదేవి యెచ్చె సుఖము గదా

ప్రసవ సాయకి చచ్చి యెచ్చె నీవు

చాలబామె నేడు యెచ్చె ప్రపంచము

పంచత్వ బొందియుం యెచ్చె బాంధవ

తమ్మి పూచూలి నీ చూరక యెచ్చె ముక్తికి

లోక మావ్యాకులతఁ బొందుం యెచ్చె గాక యమము

దక్కుగల కైమన్యు మాని యెచ్చె దగ్గుకుండ

విరులు నీ కాముధములుగా యెచ్చె నాడు

— యస్మిన్ పాపమునందు —

తే. ముదిత క్రొమ్మని కాంతిలో యెచ్చె మునిగె ముదిల

నంత నానంద రసవార్ధి యెచ్చె యెచ్చె దేవ

బిడప సమ్మోద బాంధవులు యెచ్చె బిందు ధాగ

యందు నవగాహనము చేసె యెచ్చె ననలవృత్తి

చ. సుదతి ముఖేను ముడలము యెచ్చె పొంపునగాగ నిసంగిబాంధవులు

భృదయము బొంది యెచ్చె మును యెచ్చె చిత్తే? యెచ్చె ముందు మున్

మదిగడు భీతి బొంది వక్ర మును యెచ్చె భూవరు దృష్టి నేర ప

మ్మదగడ రాజ మును కుచ యెచ్చె ముడల తుంగ మహిమద్రవ్యము

శ్రీ. యశావ నాంభోధ గోదూభత ధ హవభావ
వారి ధారాభి పూర్ణశృంగార సరణి
యబ్జ భవస్మస్తి విద్యార ధ మాస్యభూమి
నిఖిల లావ్య సేన యోగ ధ నిరజాక్షి.

శ్రీ. సబిడ శైశవ యశావ ధ గీయ సంధ్యావేళ
యానన చంద్రబింబ ధ బౌ స్ఫుటంబు
లప నామృతాంశుబా ధ లప్రభా జాలంబు
బంధు జీవ లతాంత ధ బాంధ వంబు
పరిపక్వ బింబికా ధ ఫల విశంబన ముద్ర
విద్రు మద్రమ లతా ధ విసియ మంబు
మనన నారాచకో ధ మలహంగుళ చ్ఛాయ
యస్మస్మనోను రా ధ గాంకురంబు

శ్రీ. మహిత లావణ్య గుణ జాయ ధ మాన బహుళ
మాధురీ చిత్ర చిత్ర శోభాస ధ మన్వితంబు
ప్రార్థనా కల్ప పాదప ధ ప్రాజ్య ఫలము
తియ్యపూఁ దేనియల క్రోవి ధ దీనిమోవి

శ్రీ. గంధ వారణ కుంభ ధ గౌరవ స్ఫగణంబు
కనక కుంభములకు ధ గల్గెనేని
వికుచ కోమల కాంతి ధ లీలా విశేషంబు
చక్ర వాకములందు ధ జరిగె నేని
మాలూర పౌభాగ్య ధ మహి మాను భావంబు
దాడిమీ ఫలముల ధ దగిలె నేని
న సకలో స్మృతిత ధ ప్రసవ గుచ్ఛచ్ఛాయ
యబ్జ కోరకముల ధ కబ్బెనేని

గీ. గాని సరచేయగా రాదా యి వాని మని
హరి నిర్గుర కలిల భా యి రావ హరి
కాంచనా చల శృంగ భా యి గంగులగుమ
రాజితము లై న దీని వ యి శ్రీ జములకు

— యి విహార నిధి వగ నమృత —

త. ఒక చోట పువ్వు పందిరి
యొకచోట జస్పరము దూగు యి యొక్కల గొయ్యి
సకినల గిలి గిలి మంచం
బొకచోట గచ్చాపు బలుగు యి బొవరి యొక చోట,

స్తీ. ఒకచోట పాలభం యి జిక గీలు పన్నిన
ముని పెంపు రవగొంట్ల యి పరిధి వింతు
గుడ్డ గర్భాగార యి గూఢయై యొకచోట
నలవోక నొక్క ప యి ద్వాక్షి పలుకు
నొక చోట జలయంత్ర యి యుక్తి నీలపు గాల
మొగులు చల్లని చిన్ని యి ముసురుగునయు
నొకచోట బగలు చం యి ద్రికలు గాయుచు నుండు
జంద్రి కొంతో పల యి స్తంభ వితతి
రమణ బాషిత రాజకీ యి రముల తోడ
నొక్కచోట విటంగ ని యి గృహ సంక్తి
నసమ శరశాస్త్ర శారిక యి లభ్యసి చు
శారికలు నూత్న కనక పం యి జరములందు

తే. కోరిగించిన కడకంటి యి కొలికిజా చి
వాడి నాలిక పూదూపు యి పంక దీర్చు

శృంగార నైషధము

చొరగి రతిదేవి పాలిండ్ల * నొత్తగిలిన
యించు విలుకాని న్రాసినా * రిపుడు నందు.

సీ. అనుర వల్లభుడు గౌ * తముని కూర్చి యిల్లాలి
జికటి తప్పు నే * సిన నిధంబు

సీతభాను డాచాగ్య * చిగురాకు బోడిపై
గన్ను వైచిన వన్నె * కలుపు మరులు
నక్షేట దాశక న్యకకు నువ్విధు లూరి
బొందిన పరా * శరు విరా?

గారావు గూతుపై * గాగాని పనిబూను
వనజ సంభవుని నె * మ్మనము వెలితి
దాడు చున్నీ శీతాంశు * ధరుని రంతు
శౌరి గోపాల కామని * చొప్పు కేళి
కామ రస భావములు మించి * కానబడగ
దీర్చి యిడుపుల యందు జి * త్రించి నాడ.

...

...

...

సీ. అధరంబు చవిసూపు * మన్య మేవియు నొల్ల
నని చెక్కు- జేరి మం * తనము పలుకు
దైత్యులు దోప బ్రార్థన * నేసి శుది బొంది
బలిమి సొంపు నను చుం * బన మొనర్చు
వదనార విందా స * వము ప్రసాదము నేసి
నను నేలి కొంటిగా * యనుచు మెచ్చ
ననుగు భృత్యునకు నీ * పనియర్హ మగునంచు
నూరు సంవాహనం * బొయ్య జేయు

గీ. నేల కుసుమాస్త్ర కేళికి * నింత వెలవ
వెరవకే నేమి నీ సఖి * వితతి రేమి

యనుచు దగ బుజగించి హాః స్థానమున
వలపు గీలుచు మురియి హాః వల్లభుడు

నైషధము 15 వ శతాబ్దము యొక్క ముదిట రచించి బడిన గ్రంథము. అందున్న ఈ క్రింది పద్యము వలన నష్టాదశ ఘానామర యంతఃపురములందు విమృద్ధీపములు డాడెడివా మని యునునా నినిప నవకాశము గలుగుచున్నది. ఈ క్రింది పద్యమున విమృద్ధీపములు వరితములై యున్నవి.

సీ. ఒక దీపమాచ్చిన * నున్న దీపంబులు

నష్టాడ తరుకు దా * మారుట యును

దాని వృత్తాంతానిల * చేలాంచ లాదికి

వ్యాపారముల * దీపమాచ్చియును

మిటిన దీపంబుల ప్ర * యత్నంబున

మరిచూడ జూడంగ * మండుటయును

మండి యాయునాడి * మండిన దీపము

వెలుగు జీకటి గా * వించుటయును

గీ. గలుగు నట్లుగ వరశక్తి * కలన రాజు

శిల్పముల నవ్వుటాలకు * జేయుచుండ

దరుణి కుతు కత్ర పాచ్ఛతా * టంకభార

సంకట స్థాయియై సారి * గాంక మయ్యె.

భీమఖండము

ఇయ్యది స్కాంద పురాణాంతర్గత మైనది. గోదావరి చిల్లా యందలి దాక్షరామము (ఇపుడు ద్రాక్షారము అని పిలువబడుచున్నది)

అను స్థల మహాత్మ్యమును దెలుపునట్టి గ్రంథ రాజము. ఇది చాలి దై నతము
భీమేశ్వరుడు. ఈ దాక్ష రామమునకు దక్షిణ కాశీయని నామముగలదు.

— చంద్రోదయ వర్ణనము —

ఉ. అతత లీల గోమల ననాఘక య పాళి మహాంధకార సం
ఘాతము మీటె నక్భుతము య గా శిశలాంభను ద్రుభవీధికిన్
శ్వేతవరాహమూర్తి యగు య వెన్నును స్రెన్నిన మొటికోర ధా
త్రీతల మోత యాతయు ధ య రిందిన యట్టి విద్యంభణంబునన్

తే. అగ్ర ముడల ముదయించు య నమృత భాను
దుదయ రాగంబుతో గూడ య నొప్పు మిగిలె
ప్రకట త్రాబూల రాగనం య రక్షమెక
ప్రాగ్గిళా కాంత బింబా ధ య రంబు నోవె

త. శంకలి తోదయ గక్తి శ
శాంకుడు శోభిల్లి గైరి య కావని ధరవ
ప్రాంక క్రీడా పాటల
సంకర భృత కాలకూట య సంకాశుడై.

సీ. కాదు కాదుదయాద్రి య కనక కూటంబిది
శంబైన పాన వ య ప్టంబు గాని
కాదు కాదిది సుధా య కరపూర్ణ బింబంబు
కాశ్మీర శంభు లిం య గంబు గాని
కాదు కాదుదయ గా య గ ప్రకాశంబిది
నవ కుంకుమా లేప య నంబు గాని
కాదు కాదిది కళం య కచ్చూరిం భోళి
పూడి చేసిన కల్ప య పువ్వగాని

సీ, యనగ సప్తగ్రహములు మింకొన్నదికొనిగి
జంద్ర కాంతో ఫలంబులు యింకొనిగి
నసమ శరసాస్వ భాను ముంకొనిగి
విభుడు విశ్వంబు వెన్నెల యింకొనిగి

సీ, అభిషేక మొనరించు యింకొనిగి
మదనాంతకుని ముక్త యింకొనిగి
నలవోక విశా యింకొనిగి

నిర్దంపు చెక్కుల యింకొనిగి
నెలియించు మిన్నేటి యింకొనిగి
చక్ర వాకాంగనా యింకొనిగి
దుర్తి విఘ్నేశుని యింకొనిగి
గౌరవ చుక్కల రాజు యింకొనిగి
గాయు వెన్నెల యానంద యింకొనిగి
గాలబైరవు దంష్ట్రకు యింకొనిగి
విభుడు వారిణాశీ సోమ యింకొనిగి
నరభ ఘంటా పదంబున యింకొనిగి

సీ, రోహిణి గాఢోప యింకొనిగి

కస్తూరి కాస్థాన యింకొనిగి
రాహు దంష్ట్రా ఘాత యింకొనిగి
లలిదోచు నాకాశ యింకొనిగి
నైర్మల్యమున జేసి యింకొనిగి
కమిచి మ్రొంగిన యంధ యింకొనిగి
జన్మ వేళను మంధ యింకొనిగి
సంభ వించిన కిణ యింకొనిగి

విరిహం పరితాప వేదన యేగెనున్న
చక్ర వాకాంగనల కటా యునుల యెగి
యావహిలిన కరపూప యమనగ నొన్న
నుండు గణాధీశ వింబంబు నడిమి నుచ్చు.

—: వ్యాసాదులు దాతౌరామము ప్రవేశించుట :—

ప. అపుడు ఘటోద్భవుం డమ్మహా స్థానము సత్యవతి సునునకు
జూపి వెండియు నిట్లనియె.

సీ. వీలా విలాస లా లితలోక హారంబు
గోమేధి కాగుప్త గోపురంబు
గోపుర సింహాత కుంభ కుంభ శిలంబు
దివ్యరత్న నిబద్ధ దేవగృహము
దేన గేహ కీర్తి దివిజాప్న శ్రేణి
యఖిలస్తు ప్రపూ ధ్వాపణంబు
వివిధా పణస్వర్ణ వేది కాధ్యాసిత
యక్ష గంధర్వ వి ద్యా ధరంబు
శంఖ భేరి మృదంగ సి స్వాణ పటహ
ఝుల్లరీ వేణు వీణాది శబ్ద నివహ
కకలలో ద్వేజి తాశేష కల్మషంబు
నయన భాగ్యంబు దక్షిణా నంద వనము.

సీ. ఘల్లు ఘల్లుని రత్న కంకణంబులు మ్రోయ
గంధవాహుని యాలు కసపునూడ్చు
లక్ష్మి కెంగేలీ లార విందమ్మన
గలయిపి చిలికించు గమ్మ దేన

దానువరియు దాను & తానొక సభసంగి
 ఇది ముత్యముల రంగి & పట్ల దీప్తి
 నధివాసమును జేయు & యానాని భుజింగులము
 ధూపా రి మహిసాక్షి & ధూమ స్ఫూటిక
 నస తాళనగేంద్ర & చంద్ర ముఖములు
 ఫణమణి జ్యోత్స్నా దివియగం & అములగురుగు
 సోమ మకుటుని గారాము & జ్యోతిమన
 దక్షవాసిక బ్రతి మహా & త్వచము నందు

మ. ధనకోటి విని బద్ధ కే తనశత & ద్రాక్షిన్ వైశాఖ్యము
 బనువేల ద్వితీయా దానవిధి & ఘోరాన వేద్యగ్రహం
 బనియే సాక్షి నిరీక్షి తేశ్వర మహా & ద్యక్షిణి బృహదానం
 బను సంధ్యాగత లోకపాలకముద & కౌరాను మభ్యోన్నతం

తే. మొగులు ముట్టిన సురపద్మ & మూర్ఖ వీధి
 గోటి పడగల బొలుపారు & గూట కోటి
 పట్టణమ్మున జావళి & పల్లవముల
 నెట్టకొని పాపముల బాము & దట్ట కరణి

సీ. ఎచ్చోట తీర్థంబు & లే కాకు జనుల కీ
 చామాత్ర భాగ మో & క్షుద్రదములు
 కీర్తింతు రెద్దాని & కీర్తి గంధర్వులు
 గాంధర్వమున యక్ష & గాన నరణి
 జంకించు నెద్దాని & శబల నాథావరి
 ధ్వజ పటంబులు దేవ & గృహముల
 వసియింతు రెద్దాన & వాల ఖిల్యాదులు
 తపను లష్టా శీతి & దశశతములు

సెద్ది యనురేగదు పురలక్ష్మికి కింత పెద్ద
యట్టి శ్రీ దక్షునాకి మ హా పురంబు
సద్భుతం బంది చూచిరి యాది మునులు
సత్యవతి నందసును సంభ య సంభ పుడు.

సీ. దక్షాధ్వరాసల య త్రయ తీర్థ మొక్కటి
యోగాగ్ని నెందున య నొర సె గారి
యఖిలేష్వ సంసిద్ధి యందు రెండవ తీర్థ
మొదేని నును గాంచె యిష్ట సిద్ధి
సోమేష్వరం బండ్రు య సారిది మూడవ తీర్థ
మొదేని నఘము వి య ర్రింకు లింకు
హనువతం బందు య రని నాలుగవ తీర్థ
మొదేని హినువంతు య యొదే వరము
సప్త గోదావరంబు పం య చమ నుతీర్థ
మఖిల సుభములు నెందేని య నావ హిల్లు
బంచ తీర్థంబు లివియాడి య పంచ జనుడు
పాయు బంచేంద్రి యోద్భవ య పాతకములు.

—: శివుని యాజ్ఞను నురాసురులు విఘ్నేశుని బూజించి
పాలకడలి తరి చంద్రాదుల బడయుట :—.

తే. మనము విఘ్నేశు నేవింప య మరదినార
మతని నేవింపకున్న నే య లా ఫలించు
నంగిల కార్యంబులుచు నవ య శ్యము ఫలించు
నర్థి గార్యార్థ మిభవత్తు య ననుసరింప.

మ. అనియంభోధితహోప కంఠమున ద య మోరామ మధ్యంబునకొ
ఘనునిందాండవ విఘ్నేనాయకు మహా య కాముక సముత్తప్తకాం
చన సంకాశున నేకరత్న ఖచిత య స్వర్ణాగ్ర సింహాసనం
బున కూర్చుండగ బెట్టి భక్తి పరతః య బూజించి రవ్యగ్రుతై

సీ. జలశిమార్చే జలారం శివార్చే గోదామర
 నలల ధారా పానం శివార్చే పానం
 గర్భార శస్త్రారి శివార్చే గోదామర
 నలదేవైవ స్వప్నం శివార్చే పానం
 బ్రహ్మ గాచెన గోష్ఠం శివార్చే గోదామర
 బస పూన్చి యర్చించె శివార్చే భక్త
 పారిజాతక తరు శివార్చే మూర్త్యులు
 వక్షి నలలంబున శివార్చే పానం
 ధూమ కితుండు మహిమార్చే శివార్చే పానం
 బూన్చె యర్చించె పతి పుత్ర శివార్చే పానం
 నంభకాసురు డిడియె దూ శివార్చే పానం
 వీచె పవనుండు కుంచి య శివార్చే పానం

కాశీఖండము

ఇదియు భీమఖండమువలెనే స్కాంద పురాణాంతర్గత మగు
 ఖండముల నేబదియింటిలో నొక్కటియై యున్నది. ఇది పీఠభద్రార్చన
 కంకిత మియ్యబడినది. శ్రీసాధు డిద్దానిని సుమారు నలుబది వత్స
 రముల ప్రాయమున రచించి యుండవచ్చును.

— సూర్యోదయము —

సీ. చిలుసాన బట్టించు ॥ చీకటి నేలను చిన
గొండ గొడలి నుళా ॥ గహని లతకు
మూర్కొన్న సిబిడొంధ ॥ కార ధారాచ్ఛట
నల్ల వాడి వీలి ॥ సూత్ర జహ్వా
నల్లత్ర సుముడకా ॥ ననమగిలెడు బోడి
ప్రాని నెత్తిన మాస్త ॥ పల్లవాగ్ర
మరిసి మింటికి మంటి ॥ క్య సగదీహంబు
బరిహరింపంగ నా ॥ అడ్డ యనధి
నృప్తి కటెలు తొలు సంజ ॥ చెలిమికాడు
కుంటు విశాఖ మహాదేవి ॥ కొడుకు గుర్తి
సవిత్రిసారణీ కటెలు ॥ చాయ దెలుప
నరుణు దుదయించె బాగితా ॥ భ్యంతరమున

సీ. ప్రాతేయ కిరణ వి ॥ బంబు వెల్వెలు బారె
యస్తాచలంబుపై ॥ నుత్త మిల్ల
వరుసతో నోషధి ॥ వల్లిమి తలులు
కాంత వెభవ లక్ష్మి ॥ కచ్చు వదల
గపికాంత సామాణ ॥ రత్నంబు లండుగ్బి
యగ్ని ప్రత్యుత్థాన ॥ మాచరింప
బ్రబలాంధ కారధా ॥ రాచ్ఛటా పటలంబు
పంచ బంగళమై ॥ పారిపోవ
నుదయ పర్వత కటక గం ॥ డోపలముల
లిక్తి మూ లచ్చి ద్రావణ ॥ ప్రభవమైన
నత్తు రసయెదు వి చికిత్స ॥ నివ్వ టిల్ల
భాను కిరణంబు లొకకొన్ని ॥ ప్రాకె నభము.

చ. కమలము లుల్లిసిల్లి గది యి కంఠాగ్రలాభి నా నీలము పుష్పం
 ప్ర ముఖ గృహీతు సగభి స్రుడు యి కంఠాగ్రలాభి నా నీలము పుష్పం
 గుముదము నిద్రనో బోడుపు యి కంఠాగ్రలాభి నా నీలము పుష్పం
 సమధిక లీల నిండుని మా యి కంఠాగ్రలాభి నా నీలము పుష్పం

—: సునీకరికా మాహాశ్మయము —

ఉ. నిండు మనంబు తోడ ధగ యి కంఠాగ్రలాభి నా నీలము పుష్పం
 పుండి కుటుంబ భారము మి యి కంఠాగ్రలాభి నా నీలము పుష్పం
 ధుండొక నాడు శైలసుత యి కంఠాగ్రలాభి నా నీలము పుష్పం
 క్కండు హితుండు భాగకుడు యి కంఠాగ్రలాభి నా నీలము పుష్పం

గీ. అని విచారంబు సేసికా యి కంఠాగ్రలాభి నా నీలము పుష్పం

చూచె వరగంటగిరిరాజ యి కంఠాగ్రలాభి నా నీలము పుష్పం

ప్రభవ మొందె నాపూవునఁ యి కంఠాగ్రలాభి నా నీలము పుష్పం
 ముదిర నీలాంగుఁడు నొక్క యి కంఠాగ్రలాభి నా నీలము పుష్పం

వ. అబ్బొనిండా వి బాలేందుధగుండు.

సీ. పుండరీ కేక్షణ యి కంఠాగ్రలాభి నా నీలము పుష్పం

శి ఖపించ నంభన్న యి కంఠాగ్రలాభి నా నీలము పుష్పం

యాజాను దీర్ఘబా యి కంఠాగ్రలాభి నా నీలము పుష్పం

హరినీల సింహ పరి యి కంఠాగ్రలాభి నా నీలము పుష్పం

గంభీర తరనాభి యి కంఠాగ్రలాభి నా నీలము పుష్పం

శ్యామ విశంగవా యి కంఠాగ్రలాభి నా నీలము పుష్పం

శంఖ చక్ర గదాసి యి కంఠాగ్రలాభి నా నీలము పుష్పం

కందర్పకోటి రే యి కంఠాగ్రలాభి నా నీలము పుష్పం

కాశి పట్టణమున నై కు యి కంఠాగ్రలాభి నా నీలము పుష్పం

పలుతర క్షేత్రమిది రాజ్య యి కంఠాగ్రలాభి నా నీలము పుష్పం

సరము పుణ్యాశ్శ్చ యా కుటుంబం బహు భరింపు
తత్పరత మీద భాగ క త్వంబు బూని.

ప. అని పల్కి మహేశానుండు బుద్ధితత్వ స్వరూపి యగు నిష్వ
కేచుం గాశికాపురి సామ్రాజ్యభారంబు భరింప నియోగించిన
జనారనుండును.

శి. చక్రమున ద్రవి యొక్క పుం స్కరిత చేసి
ఖదనవేళా వ్రయాన సం జనిత మైన
ఘ్న జలమున బూరించె కైట భారి
యమ్మహాతల్వలంబు గా శ్యంతరమున

క. వేయును నెనిమిది యేండ్ల
త్రోయడ లోచనుడు చేసె దుస్సహతప మ
త్రోయాధారము దరిగా
త్యాగ్యధి పతిగుఱించి యతులిత భక్తి

వ. అనంతరంబు.

శా. ఇందూత్తం సుడు కాశికాధిపతి వి శ్వేశుండు ప్రత్యక్ష
మై కంద ర్పారి ముకుంద నిర్మిత మహా కాసారముంజూచి యా
నందంబొంది వృషధ్వజంబు బహుమా నశ్లాఘుగావించె దా
మందాదోళితమాళిమైనిధుశిరో మాయావభుల్ మోయగా

క. ఫణి భూషణుడు వాపీ
ప్రణతి శ్లాఘా పరంపరం నొనరింప
దిరా యనుని దక్షిణ శ్రుతి
మణికర్ణిక మిట్టి సరసి మధ్యమున బడె.

వ. పరమేశ్వర శ్రేష్ఠా మాన కర్మకాండకర్తా మానవేంద్రీయ
చక్ర పుష్కరిణీ మానశబ్దకా న్యామనామ యుండి.

గీ. చక్రపుష్కరిణీ తీర్థం సమిధ భూమి
శంఖ చక్ర గదా పాణం శిలయా వడగ
గాళికా నీర మహాత్మ్యం శృంగవంజు
శివుడు నానతియిచ్చెన నీరాశిగూణ.

— అగస్త్యుడు వీరభద్రదేశ్వరుని స్మరించుట. —

సీ. అంతః ప్రవాహియై యావిర్భవించు నే
ధరణీ ధరము పొంతి నెల్లగాని
పారునే శైలంబుం పాద మూలంబున
గల్లేటితో వృద్ధి గంగవాని
యుదయించె నేకొండ యుల్లెరా శరసా
తలకుక్షి నప్తగో చావరంబు
జనియించెనే శిలో చ్చయము దక్షిణమున
గణ్య వాహిని యుష్మ గిడలు కొనగ
పద్మగిరితోడ బుట్టువే పర్వతంబు
బలిసి యుండునె యద్రకి బంచలింగి
యట్టి వీరభద్రాఖ్యమ హా చలమున
తరుగు దెంచెను వింధ్యమ దాపహారి?

వ. ఇట్లరుగు దెంచి లోపామృద కిట్లసియె.

గీ. దక్షిణా నంద విపిన మధ్యంబు నందు
గ్రతు విధిధ్వంస వేళదే వతల నతికి
వీరభద్రేశు డీయద్రి వెన్నుదన్ని
శౌశమీ వారిదరవారి గడిగినాడు.

గీ. పంకజ త్కృష్ణము వీర య భద్ర గిరియు
సాంద్ర భూమికి వర్షోరు య హర్షజలంబు
భువన చక్షుః కరంబు ము య బోగి హామీ
గౌళిమి గంగ ముత్యాల య కలతమాల.

సీ. ఎవ్వడు డాచేటి య క్రొవ్వాడి నఖినుల
జదమె భాసాదేవి య జగుగు ముక్కు
గనక మేఖల గ్రుచ్చి య కల్లు నెవ్వడు లీల
జెటగు మై భూషాగ్గు య మెలుగు బండ్లు
కోరికెవ్వఁడు పదాం య గుప్తభాగంబున
నుడురాజు పొట్ట గు య జరుక నూదె
దిటిగె నెవ్వడు ఖడ్గ య ధారా చలంబున
నగ్ని నాలుక లేడును య సంట గట్టి
మోదె నెవ్వడు ముప్పది య మూడు కోట్ల
వేలుపులఁ బార బార వె య స్వోః దగిలి
యట్టి శ్రీ పీఠభద్రుడీ య యద్రి మీద
భద్ర కాళీయుఁ దానుండు య పద్మ నయన.

గీ. బ్రహ్మ సంవేద్యమాది గా య బట్టి సొంత
మతివ గోదావరీ నదీ య హరమానకు
నడుమ నాయక రత్నమై య నలుపు మిగులు
బంచలింగా శ్రయము వీర య భద్ర శిఖరి

— య అగస్త్యుఁడు లక్ష్మీని స్తుతించుట య —

సీ. షీరోద కన్యక య శ్రీ మహా లక్ష్మీకి
గమలాయ తాక్షికి, య గంబు కంఠి

కఖల లోకేశ్వరి య కౌముదియ పసుకెను
 గనక కేతక పుష్పం గర్భగారి
 కరుణా ధరోషిణి య సమగి శోణి కిరీటి
 కోటి విటంక సల య ఘోర ఘటిత
 తత్నాంతుర ప్రభా య రాజి నీరాజిత
 శ్రీపాద పద్మ పి య నోవ కంత
 కంబురుమా నాథు దేవికి య నాది శక్తి
 కిందివరకు లోక మాతకు య నిగురు బోడి
 కలరు విల్కాని తల్లికి య బ్రాహ్మ తాగ
 కల్పవల్లికి మ్రొక్కంగ య గంటి మంటి

వ. అని యనంతరంబ.

గీ. చందురుని యందు జోత్సన్నివు య చంద్ర వదన
 ప్రభవు వానర కరునందు య బద్మ నయన
 దాహశక్తి వి పూబోడి య దహను నందు
 మ్రొక్కెదను నీకుఁ గల్యాణ య మూర్తి లక్ష్మీ

గీ. బ్రహ్మ పుట్టించు మనుచు నా య రాయఁబండు
 హరుఁడు హరియించు భువనంబు య లవనగమున
 నేటు సమకూరు వీరికి య నీ ప్రభావ
 మీవు గలుగంగ బట్టి కా య కిందు వదన

ఉ. పండితుడత డాతమ ప్ర య భావ సమగ్ర దతండు శూరుడా
 తండు వివేకి యాతమ వ య దాన్యు డతండు మహా కులీకుడా
 తండు కళావిదుం డతమ ధన్యు య డతండు మనోజ్ఞమూర్తి
 యెవ్వండు భవత్కృపా కలన య వైభవ లక్ష్మీక బాహు మిందిరా

చ. పుకషునియగు న భౌగ్యపరుడు • బౌద్ధునియగు నభయవర
గరి హాకులగుడు బుద్ధులు • గలదు యగుడు మహామహాపర్వ
హరి తస్యహమం న బను • లగుడు బహ్యుయగుడు సుశక్తు
దరుడుగ బహు నొప్పు భవ • దలసోదేశము నూవె యుందిరా

ఉ. ఎవ్వని నేని నీవు కళు • నిగచుక జూచి నాని నూశు ర
ప్పు ప్విలుకానిగా సతులు • భూపతిగా బ్రజ కల్పకగుడుగా
నష్ట మథా శ్రీ ప్రతి • యుజుధగా గుర్రోత్తరోత్తమలో
శవ్వడికా బర ద్విషులు • గడునిగా గవులెల్ల శ్రీ సతీ.

ఆ. కిమల నయన నీవు • కిలవోలు సరసంబు

నీవు లేనివోలు • నీగనగు

కింబు కింత నీవు • కిలవాడు గలవాడు

లేనివాడు నీవు • లేనివాడు.

సీ. పరిపూర్ణ హేమ కుం • భములు హస్తంబుల

ధరియించి యిరువంక • గరులు గొలువ

బలగమై పరితంబు పద్మ • మహా పద్మ

మకరాది నిధులు నే • మమున గొలువ

వింజానురలు దాల్చి • వేనుకదిక్కున దేవ

గంధర్వా గుహ్వా కాం • గనలు గొలువ

నెలవంకఁ బలువంక • నింద్రాది దివిజాలు

సేవాంజలులుఁ మాఱి • జేర్చి కొలువ

భర్మ వంకజ కర్నికా • భద్రపీఠి

కాగ్రమున నిడు కొలువుంజి • యఖిలలోక

రక్షణము సేయునిన్నేను • బ్రస్తుతింతు

నసమ సౌభాగ్య గుణధన్య • అభీకన్య.

— నాగరాజు వదిలిన పాపములు అన్నియును —

గీ. తిర్యగ్భూతములను గొలువంగి • బేహయ్యి
యెవ్వరికి ప్రేళ్ళు నూరును • నెఱుంగు యగు
మానమున నాడు ధరిణి నా • మోక్షియ్యి పట్టి
బ్రథ యోగ్యులను భాగ్యులై • భవము శిలెను.

గీ. ముక్కు భుజములు లోచనం • బులును బాను
హనువులును నెదు దీర్ఘంబు • లగుట నేలు
మెడయు జుఘు యుగంబును • మేహసాబు
ప్రాసవములు గాంగ వాయు భా • గ్యా స్వీకరింపెను.

గీ. నాభిరంధ్రంబు సప్త శం • న స్వగములు
మూడు సత్యంబు గంభీర • ములుగవలయు
నంగుళీ దేశ జత్రుశ్చ • గంధీ గుబ్బ
పంచశము సూక్ష్మమై యుండు • భాగ్య నిధికి

గీ. కగములును కక్షియును • కశ్య స్కంధములును
ఫాలమును మోము నున్నది • బడయు వలయు
హస్త కేళాదృగంత జి • హ్వా భగోష్ట
తాలు శఖములు గెంపైన • ధన్యడతడు

గీ. కటియు వక్షస్థలంబును • నిమల తటము
విస్తృతము తెవ్వరికి వాడు • ప్రభుని గాంచు
బడము గొమల మయ్యన • బాణికతిన
మయ్య నైశ్వర్య మొసగును • హనుభావ

గీ. చాల్చినెవ్వడు భూలతాం • తరమునందు
వర్తలంబైన దక్షిణా • వర్త కేళి
యాతడేకాత పత్రమా • నల్లుగాంగ
ధరిణి రాజ్యంబుగావించు • తథ్యమనఘ

క. కడుకోద రానిగా మున్నె

సము గుల్మములై మృదుత్వం సంయుక్తములై

నిమగ్నముగా నభివృద్ధి

దెనుంగుని యాడుగొనిం నగు సిరిమనుజులకున్.

సీ. లింగము గుల్మమున యెన్న మూత్రము దక్కి

నొవ గి విస్తృతం బైనమేలు

మధు గంధమైనను మస్త్వి గంధంబైన

నిగ్రహించును శుభము నీయజాలు

గంధ నిర్మలమున క్రొంచ దుందుభి ఘోష

గంభీర మగుట బొ య్య ప్రదంబు

చంద్రాక నీనిక నాఘా మధుచ్ఛాయ

నింగిళం బైయిచ్చు మంగళంబు

నయిదు శేఖలనొసలి వా డయ్యుతుండు

భాగ్యనిధి ముప్పదియు రెండు పగడ్ల వాడు

కంబు నిభిమైన మెడవాడ ఖగడికీరి

నూర్వశేఖల పదము వా డుత్తముండు.

గీ. వాస్తవిరియించి పట్టి యపుడు గదసి

యంగులు రింద్ర హీనంబు లయ్యెనేని

సతని కల్యాణ లక్షణ నివృత్తుని గాగ

జెప్ప నాముద్రిత జ్ఞాన సిద్ధ బుద్ధి

శివరాత్రి మహాత్మ్యము

— శివరాత్రి శివరాత్రి —

పరాత్రిశి మహాత్మ్య మొక శ్రేష్ఠ మంగళము. శ్రీమద్భూషణీ ప్రబంధమును రచించి నట్లుగా నెక్కడను బేర్కొని యుండు ప్రేమ ప్రాయశః నిది యాతడు కట్ట కడపట రచించి యుండు నని భావించుచున్నది. ఇద్దానిని ఆధ్రవాహిని పరిషత్తువాని సంపాదించి ప్రచురించు వరకును యీ గ్రంథము యొక్క యునికె యెవ్వరికిని చేలి నుండు.

ఇపుడు ప్రకటింప బడిన గ్రంథము నామగా శ్వాసములు ఇంకా కవి మొదటజెప్ప నుద్దేశించిన ఉరుబింగోద్భవంబునూ, శివరాత్రి మహాత్మ్యము అను కథలు ముగిసినవి కాని నాల్గవ గూఢాశ్వాసము నందలి “చిన్నబోయి శివుండేమి చేసె” ను ఆ ప్రశ్న యుండుటచే నింకను గొంత గ్రంథముండవలయు నని తోచు చున్నది.

ఈ కావ్యమును శ్రీనాథ కవి సార్వభౌమ బిరుదుమును బడిసిన యనంతరమే రచించి యుండెనని గొందఱును, ఇందు గోపము లభ్యధి కముగా నుండుటచే నిది కూడని బాల్యమున రచింప బడెనని గొందఱును తెలంచుచున్నారు.

— శుకుమారుని జననము —

వ. ఇవ్విధంబున నుశీలాదేవి నందినుం గాంచిన వార్త యంతఃపుర చారిణి యొకరై విన్నవించిన నమృత గంధారామకుంబయిన యమ్మాటకు సత్యః ప్రసూథ రోమాంకుర నికర కంటకిత గాత్రుండును దరస్మిత వికసిత కిషోల మండలుండును నై మంత్రత్యా ఖండలుండు.

గీ. తానుగట్టి నట్టి • చీనాంబరములు
దాను బెట్టి నట్టి • మేని తొడవు

ప్రాణుని మూర్తునిచ్చెనె యిది హోషికముగ
మూర్తి యున్నదియును యిది మూర్తివలెనె

సీ. శుభ్రమున భరిత ప యె నా కుంభ మిగువారు

నిర్మలమిది గేయ యె నా కుంభము

శౌర్య పరిపూర్ణ యె కలుగు జలైగు వారు

బహు విధానములు యె బుగు నారు

అవలంబు నొది ప యె నా కుంభ మిగువారు

ప్రసన్న ముదించునె యె బెనుచు వారు

గవల ధూమములు సు యె ఘటియించు వారును

మంచి ముఖముద యె బెనుచు వారు

గదిసి దీనిచు వారును యె గుడతెలు

మందుకొనువారు మయము యె లందు నారు

బొనువారును బరిహాస యె మామచారు

నెది యువారె నగు లరి యె స్థాన యుమున

సీ. కర్పూర సమ్రాత్ర యె గంధ సారమున

జిలచె జివ్వుట భిత్తి యె భాను యొకతె

వెలకల్ల బెట్టుచు యె త్పలగుంధ యొకరు

కప్ప గొప్ప గృహహోప యె కంఠ భూమి

జ్యేష్ఠుధ దేవత యె నేవించె నొకయింతి

పసుపు బుట్టుము గట్టి యె భిక్తి గరిమ

బుట్టుముపె లిఖియించె యె బొటలాధరియోరు

క్రొత్తయిత్తుక శిశాం యె కు నిఖరాంశు

జిరర మేనుము కంఠ దే యె శిమున జుట్టె

బుప్పదుండు భముల నొక్క యె పువ్వుబోడి

యముచానన యొకతె నె యె యుభి ఘరించె

భుజగ నిర్మోక మొకతె ని యె ప్పూర్ణగమరై

ఉ. మంగళ రత్న దీపముల మధ్యమనం బుగుటగతి పొన్నుపి
నంగజ సన్నిభుండు సచిరాగ్రణి నందము నొప్పె నెంతయున్
నింగిఁ బ్రదోషవేళ నతి స్మృతానక ప్తా నాశముల్
సంగతిఁ జుట్టుచు గొలువఁ జాలగ నొప్పె శిశౌండు కెవెన్.

గీ. బాలకుఁడు చంద్ర చంద్రికా * పొండవయిన
పాన్పఁ బొత్తులపై నొప్పె * బవ్వలించి
యమ్మత వారాళిలోన శే * సాహిమీన
బవ్వలించిన కొనుభా * భగణు నోలి

గీ. దాన ధగ్గంబు లొసరించి * త్యాగమిచ్చె
బ్రసవ గేహంబు సొచ్చి భూ * పాల ముత్రి
యడ్డు పావక సంస్పర్శ * మాచరించి
ప్రథమ తనయ ముఖేందు బిం * బంబు చూచె.

— * సుకుమారుని యశావ్వసము * —

సీ. ఆజాను దీర్ఘ బా * హర్గళ స్తంభుడను
కోమలాంగులి వినిల * కుంతలుగుడు
కర్ణాంత విశ్రాంత * కనులాయ తొడుగుదు
పరిపుల్ల చంపక * ప్రసవ కాతి
బహుళాష్ట మీశిరి * ప్రతిమ సూత లుంలు
రింబు సన్నిభ చారు కంధరుఁడు
పరిపక్వ బింబికా * పరిపట లోష్టుడు
గంధ వారణ కుంభ * కఠిన భుజుడు
సచిసతనయుఁడు కుపిత దూ * రిటి లలాట
చతుర సలార్చి రుద్దమ * సం ప్రభూత
విస్ఫులింగ చ్చాటావలీ * వేష్టనమున
బసిమి తిప్పని వలరాజు * పగిది నొప్పె.

సీ. పరివర్తనము నొనర్చుటకు యిచ్చుటకు నొనర్చుటకు

యిచ్చుటకు నొనర్చుటకు యిచ్చుటకు
 పరివర్తనము నొనర్చుటకు యిచ్చుటకు
 పరివర్తనము నొనర్చుటకు యిచ్చుటకు
 పరివర్తనము నొనర్చుటకు యిచ్చుటకు
 పరివర్తనము నొనర్చుటకు యిచ్చుటకు
 పరివర్తనము నొనర్చుటకు యిచ్చుటకు

యొక్క పరివర్తనము నొనర్చుటకు
 పరివర్తనము నొనర్చుటకు యిచ్చుటకు
 పరివర్తనము నొనర్చుటకు యిచ్చుటకు
 పరివర్తనము నొనర్చుటకు యిచ్చుటకు
 పరివర్తనము నొనర్చుటకు యిచ్చుటకు

సీ. సర్వము నొనర్చుటకు యిచ్చుటకు
 కుండలముల ముత్యములకు యిచ్చుటకు
 నన్ను లొకప్పుడు గాని యిచ్చుటకు
 రతి మహాదేవి యశ్రువులకు యిచ్చుటకు

శ. కుసుమ యుధ విభుడగు నా
 రసికునిపై వ్రాలుసాను యిచ్చుటకు
 బిసరువా నయముల చూపులు
 భసలములు పూవు దోట యిచ్చుటకు

గీ. భావ మభిరామ రూపైక యిచ్చుటకు
 యశోవసము దోషములకెల్ల యిచ్చుటకు
 మన్మథుడు కోపి యెటు నియమము యిచ్చుటకు
 సుదతుడు వాని గడకంట యిచ్చుటకు

సీ. సంధ్యాభి వందన * శ్రేష్ఠ యువాసిగఁడ
 గాయత్రీ దివ్యుని * గిట్టిపెట్టు
 వగ్నిహోత్రము మీరి * గూస నుత్పాదించె
 నకు మగ్న నాన్నన * మునిసి మూస
 నిహపర సామగ్రి * నీకు జాలెడునట్టి
 విధి దేవతార్చన * పీఠ బుచ్చె
 వేద పాఠము మానె * వివిధసత్కర్మాని
 సత్కలాపములు * జూత విడిచె
 దనకు మరగిన వార నుం * దర వనితల
 నిరత సల్లాప భోగ * నిపుతా ను
 ఖానురాగ నిమగ్నుడై * నిత్యకర్మ
 మైత నర్చెను సుకుమార * ధరణి విభుమ.

—* మరయ మామతము *—

సీ. సంభోగ పరిభిన్న * శబర నీనుత్తిసి
 స్వేద వాంఛిండు వి * చేసకారి
 విఘట మానాభోజ * విసిన మండమ ధూళి
 పరిమళ సార సం * పర్కసురభి
 సదమ కాంతాంకా * సరయూధ సమ్మర్ధ
 సంభూత డిండిర * శకలవాహి
 లలిత లుంగ లవంగ * వల్లీమతలికా
 లాస్యోప దేశలీ * లాగురుండు
 యామిని శేష శుహిన ధా * రానుషంగ
 జడిమ భరమంద చతుర న * చారకారి
 యల్ల నల్లన బొలుపారు * నడవి నడుమ
 గాల్య సంధ్యా సుగంధుఁడు * గంధనహుమ.

14. 'మే' కింద 'మే' అని వ్రాసినది 'మే' అని వ్రాసినది 'మే' అని వ్రాసినది

మ. అనిన యందు కింద 'మే' అని వ్రాసినది 'మే' అని వ్రాసినది

మ. పాత్రావృత్తము కలది 'మే' అని వ్రాసినది 'మే' అని వ్రాసినది

రమ్యమును మోచుచు 'మే' అని వ్రాసినది 'మే' అని వ్రాసినది

మొదటి కేసము మోచుచు 'మే' అని వ్రాసినది 'మే' అని వ్రాసినది

మొదటి కేసము మోచుచు 'మే' అని వ్రాసినది 'మే' అని వ్రాసినది

మొదటి కేసము మోచుచు 'మే' అని వ్రాసినది 'మే' అని వ్రాసినది

మొదటి కేసము మోచుచు 'మే' అని వ్రాసినది 'మే' అని వ్రాసినది

భవ భుక్తులను నడచు 'మే' అని వ్రాసినది 'మే' అని వ్రాసినది

నే మోచుచు 'మే' అని వ్రాసినది 'మే' అని వ్రాసినది

నిత్యము కలదుగా 'మే' అని వ్రాసినది 'మే' అని వ్రాసినది

నిత్యము మూలమున 'మే' అని వ్రాసినది 'మే' అని వ్రాసినది

మొదటి కేసము మోచుచు 'మే' అని వ్రాసినది 'మే' అని వ్రాసినది

మొదటి కేసము మోచుచు 'మే' అని వ్రాసినది 'మే' అని వ్రాసినది

మ. కేసము యందు 'మే' అని వ్రాసినది 'మే' అని వ్రాసినది

కేసము నడచు 'మే' అని వ్రాసినది 'మే' అని వ్రాసినది

ఫల భాగమున 'మే' అని వ్రాసినది 'మే' అని వ్రాసినది

మొదటి కేసము మోచుచు 'మే' అని వ్రాసినది 'మే' అని వ్రాసినది

శివయంత్ర ముందు 'మే' అని వ్రాసినది 'మే' అని వ్రాసినది

మొదటి కేసము మోచుచు 'మే' అని వ్రాసినది 'మే' అని వ్రాసినది

బలియించు 'మే' అని వ్రాసినది 'మే' అని వ్రాసినది

కేసము నడచు 'మే' అని వ్రాసినది 'మే' అని వ్రాసినది

దానములు ముందు 'మే' అని వ్రాసినది 'మే' అని వ్రాసినది

కానము 'మే' అని వ్రాసినది 'మే' అని వ్రాసినది

యెడల 'మే' అని వ్రాసినది 'మే' అని వ్రాసినది

మొదటి కేసము మోచుచు 'మే' అని వ్రాసినది 'మే' అని వ్రాసినది

ఉ. ఎట్లగ నేగుడెంచిరి • యందు నళాధర భ్రష్టులౌట
 యీ చట్ట దురాత్ముని వ్హగని • చెంతకును గొనిపోవువాని
 యెట్లకొ శంకరు దొకని • నవ్వని నే గొని తేర బంపినా
 బట్టగ వచ్చినారొ తడ • బట్టన పీని మతి భ్రమంబునన్ .
 నీ. అని హేతువులును దృ • స్థాంతరములును జూపి

యమ..... • యవని సుగుని
 నూరక యుడె మృ • త్యువునోగ్గ దల్పక
 భప్త విచేమను పట్ట • పాటుదలచి
 మరణ పాములచే • వ్యభత చేసెను-డె
 సుకమారు డెంతని • సుక్కుచుండె
 నెదురు చూడఁ దొణంగి • రీతి.....
 తారు పంచిన వారు • తడయుటయును
 గాలయాపనము నకు ని • గ్రహము ఋని
 శంభు కింకర వుడవ • వంభ మెనగ
 నొడు గంచుచు నప్పుడె • కాంతముండి
 నమధికంబైన సాహసో • త్సాహ నృత్తి.

ఉ. చిత్తరి దండిమాట లిటు • ప్రేలెద రే యమరాజు సేవకుల్
 చిజ్జ వైరి యాజయొక • చీకి గె కొనకంచు నుద్ధతి
 స్మితిని వారినిం గదిసి • నిర్భర భూరి భజాబలంబునక
 మొత్తిరి యర్కి బాహువులు • మోడిచి పట్టి వృషాంశకింకరులన్

క. కడసములఁ బ్రహరించిరి
 యడచిరి లాతముల మొత్తి రహి వలయములం
 విడికిల్చి ఘట్టించిరి
 తడబడ మృడభటులు దండధరు కింకరులన్.

హాసనిలాసము

— ౧౦౦ —

అని 7 శ్లోకములు గల యొక ప్రబంధము. శ్రీనాథుడు
“కాకి భాగమున బిడ్డ ను పోషింప నొనరి చిరుతకూకటి నాడు”
అను పద్యమున నీ గ్రంథము శూన్య వ్రాసియుండలేదు. కావున
సియ్యది కాకిభాగము రచించిన పద్యమునే యిద్దానిని రచించి
యుండునని తోచుచున్నది.

ఇందు ప్రథమ ద్వితీయా శ్వాసములందు సిరియాళ చరిత్ర
మును, తృతీయ చతుర్థా శ్వాసములందు గౌరీ కల్యాణమును
పంచమా శ్వాసమున దాగుకా వన పహరిమును నష్టా శ్వాసమున
హాలాహల భక్షణమును, నస్తమో శ్వాసమున కిరాతార్జునీయమును
పర్వితములును యున్నవి.

ఇందు శ్రీనాథుడు సంకల్పతాండ్రముల సమముగా వాడి
యున్నాడు. ఇయ్యది యాంధ్రీకరణము గానిపోయినను శ్రీనాథుడు
గౌరీ కల్యాణమును రచించు పట్ల కాలిదాసుని కమార సంభవము
సందలి యభిప్రాయముల గొకొస నట్లుగా దోచుచున్నది.

శ్లో॥ కా మేకసతీ ప్రణయభి శీలాం

లోలం మనశ్చాగతి యాప్రవిష్టామ్

నితంబి నీ ముచ్చ నీముక్త లజాం

తంతే స్వయా గ్రహి నిమిక్త బాహం. కుమా. 3వ శ్లో. 7

ఈ శ్లోకమునకు శ్రీనాథుని యాంధ్రీకరణము.

శ్రీ. ఏక భర్త ప్రత్యక్షయే • యే లతాంగి

నీకుఁ జేయాడు ధర్మంబు • నిలువరించె

వది వది గుండలములు గల నామల కలంబు
జేయఁగూడ నవ్వలము నుపయోగించుట

శ్రీ కయ్యాసి తామర నుండు నామల కలంబు

తాదా వలె తోసనయిన నామల కలంబు

తనామల కరిచామల నామల కలంబు

నామల కరిచామల నామల కలంబు

శ్రీనాథుని నామల కలంబు

గీ. ప్రణయ తోవ ప్రణయ తోవ నామల కలంబు

నిన్ను నే కలుపుకొని నామల కలంబు

నామల కరిచామల నామల కలంబు

దేహ గావితలు నిన్ను నామల కలంబు

ఇట్లు మిగిలిన కథలను పాదముల నామల కలంబు
నామల కరిచామల నామల కలంబు

నీ లాభ చంద్రము

— శివయోగి సిరియూరము నున్న గావితలు

గీ. ఆ జలాధారి చేరంగ నామల కలంబు

తనకు పాపముల నామల కలంబు

కేలు దమ్ములు ముగియించి నామల కలంబు

చిన్న ముద్దుల నీరయూర నామల కలంబు

శా. అన్నా యావకుతోడనుంచి మును నామల కలంబు

యన్ని రాభిమతము జోగి కొక్కరునికి నామల కలంబు

నిన్నుం జరిపి మహాక కారముల నామల కలంబు

పన్ను స్నేహముతోడ నీకు నెత్తగింప నామల కలంబు

4. ה'תש"ח ה'תש"ח ה'תש"ח

అందుకు సన్నిహితుల ముఖ్యముగా శ్రీ శివశక్తిని
మొరలు గొప్ప దేవుని గా గుర్తించును

ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਨਾਮ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

సీ. దూనిపుండ్రు గారి వాంఛలు * సొగడ్డి చెవులు
చెక్కు నీలదీని వసముల్లు * చిరుత వాని
బుద్ధుల సోళ్ళుండను మెక్కుపాన * ముక్కుపగుచు
నిన్ను వేడినఁ జపరంగ * నిశ్చయించె

ప. బీసన్నగ్రామి సత్యతి యను వేదవచనం బవలంబించి యెక్కడి
కేసి, బోయి యూర తప్పించు కొనుట నీకు గర్హ్యంబు.

— సిరియూభండు శివచూడికి ప్రత్యుత్తర మొనంగుట —

చి. అసవ్యమనాం గుమాన సిరి గూఢుడు వీరులు మూసి కొంచునో
యనఘ చక్రై నీగు నిలు లానతి యీరగునయ్య నీకుఁగా
దనిపలుకంగ నాకు భయమయ్యెడు గాక పరార్థమే తనూ
ధనము వ్యయింపఁ గలుగు కదా చిన్ననె క ఫలంబెఱింగినన్.

గీ. ఎఱుక చాలని వా ♦ డందు మే దధీచి
 స్వామిభుక్తుల మేఘ వా ♦ వానుడు శిబియు
 ధరబహుపకారార్థ ♦ మిదం శరీర
 మనెడు వాక్యంబు వినవెసం ♦ యమి వరేణ్య

గీ. అధ్రువంబై న ముఖాంశ • మైనదేహ
మనఘ యనోప కారాధ • మెవ్వయించి
ప్రవిమలంబు గల్పొలెరి • ప్రపమునై న
కీరి కాయంబు గెలొంట • కారి మేల.

అనిన జటాధారి జంగమ ప్రమథుడు నీకు చిరుతొంక నంచి
కంట నధమును మోయుదును మరలి చోవునాను.....

..... గానీ క బాధ్య గణ ము లు

— శివుడు ముస్మధుని దనకంటి నుండి భస్మము గావించుట —

గీ. అఖిల లక్షణ సంపూర్ణ ధర్మమ యుట్టి
యా లతా తన్వి జూచి పు ధ స్వాముధుండు
గమణి యగు ను బేహతా ధాధనంబు
సఫలతం జెందెనని చాల ధ పంపిసిల్లే.

ఉ. అప్పుడు డాయనప్ప దరు ధ గాని క బాధరు గారి భక్తితో
నన్నుడు జూసె నెన్నుడు ధ నంచిత యోగ సమాధి నిన్నుడు
దత్తక బాహ్మనీమ బ్రహ్మ ధ దంబెనగం బగమంబు సోహామి
యొప్పెడు నిన్మతేజము న ధ ముద్వల కోటితెట్టెత్త కాశమున

క. అనమ భయ భక్తి లలరంగ
గుసుమంబులు దోయిలించి ధ కోమలినించెం
గిసలయ భంగంబులతో
ననమ నడము వణక మృదు ని ధ యదుగుల మీదకో.

ఉ. వల్లవ వుష్పభంగములు ధ పాద సగోరువా యుగ్మకంబు పై
జల్లి శ్రేవోవతంస మగు ధ సంపగి మొగ్గ యొకింత బంగార
వల్లనమొక్కై బాహ్మణిభ ధ యంబునుభక్తియు సంభ్రమంబు సం
శ్లిల్లగ భర్తృకు ధ ధ సుని ధ స్రుహారున కంధకారిన్.

క. సరిలేని పగని నడముము
తెగణి గాన వల్కె శివుడు ధ తధ్యమ యిది యీ
శ్వర భాషితమున కందర
తరముల యందైన నన్య ధ భాత్యము గలదే.

ఉ. పంచ శిరుండు దస్పరిత ధ బాణ విమోక్షణ కాలముం బ్రతి
క్షిందుచు గారి శంకరుని ధ జేరిన యప్పటినుండి యొప్పుడు

నిండును నుండెను నానా దేశములను వింటనాని సా
గిండును నుండెను నానా దేశములను వింటనాని సా

1. ప్రాచీనమైన పాత్రాన్ని గురించి తెలుసుకోవడానికి
 2. పాత్రాన్ని పరిశీలించడానికి
 3. పాత్రాన్ని పరిరక్షించడానికి
 4. పాత్రాన్ని పరిమళింపడానికి
 5. పాత్రాన్ని పరిమళింపడానికి

గీ. అంబులతో నున్నది నా నాశరమున
నది నూర్చుండు నిలకలు • దండుకొనియె
బరిచి గొలుడు నా నా • నించువింట
నన్మరణము నమోనా • నాశరమంబు.

మ. శేషనాగాళి నివృత్తద్యుడుగుచున్ * జగ్రోవయూరంభకా
లమునల బొంగిన దుగ్ధనాగగమిన్ * లక్ బావ బిందాధరో
మము గగ్గాంత విశాల నేత్రము నట * స్వచ్ఛంబునై యొప్పుగో
మొఖాంభోఽము సుమనసెన్ * సరస్వతి నుంబునన్ జూమ్మలన్

గీ. శైల సుతయును భావంబు ధీమతెలిసి
యంగి శంబుఁ బులకంబు లుకుగిరిన
ప్రాణై నెమ్మోము లజ్జాభ రంబు పేర్చి
గేకరా లోకసంబులఁ గెలు ముంగి.

వ. అనంతరం బంత్రశ మధనుండ తక్కితంబైన యింద్రియక్షోభంబు
బలాత్కారంబుగా గురియించిన చేతనో వికారంబునకు గార
ణంబు దెలియం దలంచి దిశాచలంబులకు జూపు వటపు నప్పుడు
కట్టెదుర దక్షిణాపాంగ నినిష్ఠ ముష్టియు, నా నుతాంగుండును
నాకుంత వ్య పాదుండును, జక్రీకృత కర్ముకుండును బ్రహ్మ
తోద్యుక్తుండును నై న మస్మధుని గనుంగొని తపః పరామర్శ

వివృత్త క్రోధుడయ్యె నీర్వోధుడొకఁ డిట్లు కంటఁబడు
విరూపాక్షుని లలాటమునందును దను ముందును నెఱుఁపవలయును
జ్వలంబై న కృపిటయొనఁ బునఁబులులల్ల భుజు భుజు ముల్ల
హాహాకారంబులు వేయఁ, నమ్మింప గొనునెదోహం బలనన
తూణింబుల తోడం గూడ భస్మము చేసె.

హాలా హాల భక్షణము

వ. ఇట్లు తగవం దగువ సమాద్ర మభ్యంబున.

ఉ. బుగ బుగమయ నీర్వోధుఁ డి యెఱుఁగఁ ఘోరము బుగబుగ బుగబుగ
బొగలు తరంగ సంఘములఁ డి బొడ్డెనిమిచ్చడనిత్రొకఁడును
బొగులంగ జేయు నుద్దపడఁ డి బుడ్డెను నెల్లన బిడ్డెనును
జిగురుల చాయలం దెగడు డి జిహ్వలు గ్రోయుచునున్న గిడ్డెను.

క. వాసుకి విషభ ర విష ని

శ్వానంబుల ఘట్టనముల డి సమభిశ తోడ్ప
యీ పాగర మధ్యంబున

భాసుర హాలా హాలంబు డి ప్రభులం బుల్కన్.

చ. గరళ మహాత్తరానల శి డి ఖా నివహంబులు దూళిపాళిన
దరికొనియె జగత్రయము డి తల్లడనుందరి నెన్నునంబులన
సుర గరుడోగా మరులు డి సుకే- బితాయహుడును బాణిడా
తురత వహించె దిక్పాలులు డి తూలిరి ఘోరి నెనేడువారుల్.

వ. అప్పుడు సునిగుండె విరూపాక్షుడు శ్రీహాక్ష రక్షోదక్షుం
బగు తన దక్షిణ హస్తంబెల్ల యోడకుండు డభయం బిచ్చి
నని యెంత యూర డించిన నూరిడిల్లక నారాయణుడు గన
వేల్పులు పలాయమార పరాయణుల్ వెనుక మరలియుం
జూడక పోవం దొడంగిన.

శా. పూర్వకాగ్ర. బొంగి నీ ముక్తము చొచ్చి వ్రోడేక సంకంభని
 శ్మశానా హస్తాంతరమున నీ వున్నది మహాసముచిత భుజగాధి పా
 లంకాగ్రామమున శ్రీమదాది వరము ల్లాంబి. త్వల బ్రహ్మకళా
 సుఖాది చానహా నానా భిషి. విషహ్వలా బిష్ణుమౌరమే.

క. స్వభావచి నిలిచి గగళము

శంభుని ముందరి ముగ్ధాతః జలధరము గతికొ

గింభీర హు. క్రియావ

ష్టంభ సమస్తప్రభ మూ. సంరంభమునకా.

చ. జలధర ముదయె కరికి • చందము గెళిని సూరరాకృతికొ
 నిలిచి పికంబుతో దొరసి • నేరెకి ఎరుగు శోలే నుడయె
 కలశ పయోధి మంభిని ము • ముందు బుద్ధిర యన్ముహూహలా
 హలము క్రమంబున న్నివ్రవి • హస్తవరోదుహ మెక్కెజక్కగకా.

క. కలుకనుగు విషము విషధర

కట కంబగు కేలఁబూని • గొతూహ లియె

ఘుడికా పంసిదును రస

ఘుడి కయుచుం శోలే మృదుమ • గుటుకున మ్రింగెకా.

గీ. కంఠికా నీల రత్నంబు • కరణి నొప్పె

లలిత మృగనాభి పాకంబు • చెరువు దాల్చె

గాలకూట విషంబు త • త్కంఠమురకు

నాథరణ మయ్యెబ్రహ్మమ • లభినుతివ.

కిరాతారు నీయము

—• క్రీడి శాకరుని స్తుతించుట •—

క. నీవ పర బ్రహ్మంబవు

ని వఖిలాడ పతిని • నీవు ప్రసన్న

శ్రీవిభ వారోగ్యా యుగి

ప్రావీణ్య ప్రాభునైకం ధరుడుడవు లేవా.

క. నిమిర ద్రిజగన్ని హునుని

బన్నగ కంకణుని భక్తం పరితంశ్రుని న

భ్యన్నత కరుణా గుణసం

వన్నుని గనుగొంటి మఱి ధర్మమధు ధరా.

క. నీచేతః గృహ విధిచే

వాచా గోచర వివేకం వైయ్యాత్మునిచే

నో చంద్ర కళా శేఖర

యూచించి మనోరధార్థం మర్ధింగందున

శా. నీకై యేను తపఃబు జేసితి మహా నిష్ఠా గరిషసితి

నీకై సఃస్తుతి సేయుదుం గడగి నానేర్పొప్పగా నెంతయు

నీకై పూజ యొసరు గొంతవిరులక నిత్యంబు సద్భక్తి

నీకై సేవ యహర్నిశం బొసరుతు నేదండ చర్మాంబరా.

గీ. సాటి యెవ్వరు నీకు నిశాట బూష

కైట భారతి హాటక గర్భ నంద్య

ఘన జటా జూట వాటికా ఘటిత వికట

గగన గంగా స్రవంతిక కంటి వెరి.

క. నీగుందు జగము లొందుం

బాయక యా జగములం దు బాయక నీవుం

దీ యనువు దెలియ నజానకు

దోయజ నేత్రునకు నై న దోపడు శర్వా.

మ. జయ సర్వేశ్వర ! సర్వలోక జనకా ! చంద్రార్ధ చూడామణి !

జయ కామాంతక ! కామితార్థ ఫలదా ! చక్షుశ్చివకుండల !

క్రీడాభిరామము ప్రీతూర్ణియము నొనరించు అనావగించి గచింప
బడినదో నిర్మయింప పలు గలుగెను.

ఇది యేకాంశ గూఢకము ఇట్టి గూఢకములను సుఖాగ్రాముగా
దేవుని యుత్సవమునకు ప్రకర్మించుట లాభ్యమైనదిగానుండెడిది
కాబోలును. ఈ విషయ మీ క్రింది పద్యమున వెల్లడియగును.

క. నటులది దోర సముద్రము

విటులని యోగలు కవిది * నిరుగొండ మహా

పుట భేదక మీత్రితకుఁడు

నిట గూర్చెను బస్మా రసికు * లెల్లను మెద్దక.

—* ఇంకని యితివృత్తము *—

కాసల్నాటి మానవుని తలమునకు గోవింద మంచన శర్మ
కథారామకుఁడు. ఓరుగల్లు నివాసము గాగలవాఁడు. అందు నివసించి
చెడి కామమంజరి యను వేళ్ళ కీర్తన చుట్ట కాడై యుండి యేనో
కారణాంతరమున నామెను మెడ గొని పోయెను. కొన్నిదినము లెట్లో
వేగించి మరల యోరుగల్లును జేరుకొనియెను.

ఈ గోవింద మంచనశర్మయు - నాతనికి మార్గ మధ్యమున
స్నేహితుడై వెంట వెంట వచ్చుచున్న టిట్టిక సెట్టి యను వర్తకు
డును - యోరుగల్లు ప్రవేశించుటకు కథా ప్రాగుభయు. ఈ మిత్రు
లిరువురును పురమున ప్రవేశించుచు చూచిన దగ్గనీరుములుగు నాటిని
వర్ణించుచు నాటి సాయుగంతులకు మంచనశర్మ కామమంజరి
గృహము జేరుకొని తనకు మ్రొక్కుట కరుదెంచిన కామమంజరిని
దీరించి యూరకి చుద్రికలో విహరించుచు సుఖాగ్రుని స్తుతించును.

అరుణోదయముతో నారంభింప బడిన ఈ వీధి గూఢకము
చంద్రస్తవముతో పరి సమాప్తి జెందుచున్నది.

ఉ. కంఠక కేళి సల్పెడు ప్రకారమునం బుడుసా యిశక్రియ
తాండవి కేళి చూపెడు విధంబున చామర భానులేక యీ
రెండ ప్రభాత వేళ రచింపె నితలని భంబు జన్ములున్
గుండలముల్ గురుల్కవల గోమయ పంపిమువింటిముంగిటకా.

గీ. గార్వ సిద్ధాంత మతమువః కౌశిల్య
శకున మూనుల యది బృహా యతింబు
వ్యాస మతము మనః ప్రసాదాతిశయము
విప్రజన వాక్యమరయంగ విష్ణుమతము

సీ. మునుగు వెట్టిన నేమి ముత్యాల కమ్మల
క్రొమ్మించు లీలలు గులుకరించె
మోము వంచిన నేమి మొలక నవ్వుల కాంతి
చెక్కు టద్దములపై జీరువారె
జూడ కుండిన నేమి సొబగు రెప్పల మించి
తేట వాల్చెఱుగులు దిక్కిరించె
జాటు జేసిన నేమి చక్రవాకల పోలు
సాలిండ్ల మెఱుగులు బయలు పడియె
సిగ్గు నటియించి మావేడ్క చిన్నబుచ్చి
యేల యిటువలె జరియించె జేమి బుద్ధి
కామ సామ్రాజ్య పట్టంబు గట్టి నన్ను
గౌగలింపగ దగదె యో కరణ కాంత

సీ. వందనం బిందిరా పరుగన్న తల్లి
దండంబు ఘణిరాజు మండనునకు
సంజలి సోమ నూర్యానల నేత్రకు
నభివందనము జగ దంబి కకును

మొగువు జేతులు దేవం మునిసిన్ సేవకు

జమదగ్ని గాఢాపుం సుఖికి శరణు

బోహరు రమణులం బోధనా కారకు

నమితంబు గిరిరాజుం నందనకును

నిత్య కల్యాణి కళికులం నీలవేణి

కాదిశక్తికి వేద వేం దాంత సాగ

కేక పీఠకు బూర్గ రాం కేందు ముఖికి

నఖల జననిక సాక్షాంగం మనుదినంబు.

ఉ. కప్పుర భోగి వంటకముం కన్నుని గోధునుపిండి వంటయుక

గుప్పెడు వంచదారయునుం గ్రొత్తగ గాచిన యాలనేపిని

ర్పప్పును గొమ్మునల్లనెట్టి పండ్లునుం నాలుగునైదు నంజలున్

అప్పలతోడ గ్రొంబెరుగుం లక్ష్మణ మొడ్డలయింటమాకకున్.

ఉ. వారణ సేయ దావగొన వాసం వారిజమంతుఁ దేటి క్రొ

వ్వారుచు నుంటి నీవెరున్ యా ప్రియ హా తెరగంటి కంటికె

వ్వారికి గంపు రాదె తగి వా మగవారల దూకు నీ విభుం

డారసి నీ నిజం బెరుగుం నంతకు నంతకు నోయ్య నెచ్చెల్.

ఈ పద్యము శాలివాహన సప్తశతిలోని దని మానవల్లి రామ కృష్ణకవిగారు వ్రాసినట్లుగా రావుబహదూర్ శండుకూరి వీరేశలింగము వంతులవారు ఆంధ్రకవుల చరిత్రమున బేర్కొని యున్నాడు కాని యాపుస్తకము యిపు డెచ్చటను లభించుటలేదు.

పాటలు ప్రతి

— ౧౦ — మొదటి భాగము —

క. సిరిగల వారికి య జెలును

తరుణుల బదియాలు పోలు య నగ పొడవైన

దిరివమున కిద య త్రొక్క

పరమేశా ! గంగ విడువు య పావనము

పల్నాటి సీమ

ఆ. వె. చిన్న చిన్న రాళ్ళు య చిల్లర దేవుడు

నాగులేటి నీళ్ళు య నా రాళ్ళు

సజ్జ జొన్న కూర్లు య సర్పంబులును దేవు

పల్నాటి సీమ య పల్లె కూర్లు

క. జొన్న కలి జొన్న య యంబలి

జొన్నన్నము జొన్నసినది య జొన్నలె తప్ప

సన్నన్నము సున్న య సున్న

పన్నుగ పల్నాటి సీమ య ప్రజ లందరగున.

క. రసిరేడు పోవడు య పల్నా

దేశగంగారింభ యైవ య నేరులె వడుకన

పనుధేశుడె న య మన్నును

గునుమాన్యుడె న జొన్న య కూడేమనవుద.

ఉ. వీరులు దివ్యలింగములు య విష్ణువు చెన్నడు కల్పిపోతురా

జారయ కాల భైరవుడు య యంకిమ శక్తియు సన్న పూర్ణయున

గేలేడు గంగధార మడు య గే మణికిర్నికగా జెలంగు నీ

కారెమపూడి పట్టణము య కాళిగదా పల్నాటి సీమకుక.

చాటువులు

కొంగుడి చూసలేదు వరి యన్నము లేదు శుచిత్వ మేమిలే
 దుగిసెల్లెవ్వటిగు ప్రయాణమున పగలును లేవు నీకైక
 భంగి పడంగ బొల్లును పి పా పగులెవ్వరు లేరు దాత లే
 ప్నగను సున్నగాన పల నాటికి మాటికి బోవ నేటికిన్.

సీ. కఠినంపు జొన్నల కలుగు నుమ్మల సూచి
 వస్త్రుమా భయపడ వద్దు సుమ్మ
 నానా నుచుల్ గోగు నాలుకా నీచేమి
 సందేహ పడవద్దు చప్పరించు
 ఎన్నడు గడి చేయు తెరుగ నెల్ల యని
 కుడి హస్తమా నీవు జడయ బోకు
 కమ్మని వాననల్ గ్రక్కన తేన్నెడి
 గగ్భమా కుట కుట కాకముందు

♦ ♦ ♦
 ♦ ♦ ♦

వచ్చు బహు ధాన్యనామ సం వత్సరంబు
 కాయ గూరలు మనకు నిక్కముగ గలుగు.

సీ. విడిన కొవ్వర జాజి విరులొస్తగారాల
 జట్టి కుంకుమ చుక్క బొట్టుచెదర
 చక్కఁగా బటువారు సందెడు కుచ్చెళ్ళు
 చెలగు మట్టియలపై జిందులాడ
 కొదమ గుబ్బల బెట కొంగు సయ్యనగార
 ముక్కు నత్తొక వింత ముద్దు గుల్క
 మొలగంట లిమ్మగు మోతలో రంజిల్ల
 గనకంపు టందియల్ ఘల్లు రనఁగ

బొసంగ గప్రంపు వీడెముల్ ♦ పొందు పలుచి
యనంగు జేడెలతో ముచ్చ ♦ టాడుకొనుచు
నలరు సింహాద్రి పైకెక్కి ♦ హగముసను
వచ్చె గలకంఠి వేసారి ♦ మచ్చకంటి.

సీ. పలు తెరంగుల రంగు ♦ పద్మ రాగల వీణే
చక చక త్రృభల ♦ సాక్షాత్కరింప
సొంపుతో రవచెక్క ♦ డంపు ముంగరచాయ
వగడంపు మోవిపై ♦ పరిధివిల్ల
విరిసియో సరిలి క్రి ♦ క్కిరిసిన చనుదోయి
బిగువున నెఱుఁతక ♦ పిక్కటిల
ఒకపరి యొయ్యారి ♦ ముసుగులోన నెఱివేళ
కొమరాలి మూపున ♦ గునిసియాడ
విరుల తావియు నెమ్మేని ♦ వెనుక కచ్చ
పెళ పెళక్కను చిరుతొడల్ ♦ బెళుకు నడుము
వలుడ పిలుదులు కలికి చూ ♦ పుల బెడంగు
లొలయఁ గన్గొంటి వేసారి ♦ కలువ కంఠి.

సీ. పాలు పొందగ విభూతి ♦ బొట్టు నెన్నొసల్పిపై
దళుకొత్త చెమట కు ♦ తల వడంగ
సొగసుగా బూదండ ♦ జొనిపిన కీల్గొప్పు
జారగా నొకచేత ♦ సరుదు కొనుచు
బిగి చన్ను గడమీద ♦ బిరుసు పయ్యెద చెంగు
దిగజారి శివసూత్ర ♦ మగవడంగ
ముక్కున హరుముంజి ♦ ముత్యాల ముంగర
కమ్మ వాతెర మీద ♦ గంతులిడగ
కొను జవ్వాడ మట్టియల్ ♦ గదిసి మ్రోయఁ
గమ్మ విలుకాని జాలువా ♦ బొమ్మయనంగ

మొల మొలన సింహాద్రి • మీఁదికేగె
గన్నె పూబోడి యగసాలి • వన్నెలాడి.

ఉ. హా జలజాక్షి ! హా కిసలా • యాధర హాహరిమధ్య హా శర
త్రాజ నిభాస్య ! హానురత • తంత్ర కళానిధి యెందుబోయితే
రాజమహేంద్ర పీఠి గివి • రాజ వన్మ గికురించి భర్తకం
నా జిరకాల కూట ఘటి • కాచితమైన యమాస చీకటిన్.

సీ. మీగాళ్ళ జీరాడు • మేలైన కుచ్చెళ్ళు
తీరున మడి చీర • దీర్చి కట్టి
బిగువు గుబ్బల మీఁద నిగ నిగల్గళ్ళు కొత్తు
నోర వయ్యెద కొంగు జారవైచి
వలపుల కొక వింత • గలుగగా గొప్పవో
కురులు నున్నగ దువ్వి • కొప్పు వెట్టి
నెలవంక నామంబు • సలలితంబుగ నుంచి
తిదు చూర్ణమా మీద • దీర్చుజేసి
ఓర చూపుల విటులదా • నూరడించి
గిల్కు మెట్టెల రవ రవల్ • గుల్కరింపఁ
జికిలి చేసిన తామ్రంపు • చెంబుబూని
వీధి నేతెంచె సాతాని • వేడ్కలాడి.

సీ. బాలేందు రేఖసం • పద మించి విలసిల్లు
నొనటి తళ్ళుల నీటు • నూరునేయు
భ్రమరికా హరి నీల • చమర వాలము బోలు
వేణీ భరము చాయ • వేయునేయు
దర్పణ ద్విజరాజ • ధాళ ప్రభ
ల పసబింబ స్ఫూర్తి • లక్షనేయుఁ

కోక హాటక శైల ధ కుంభి కుంభా రాణి

కుంచ కుంభ యుగళెంబు ధ కోకి నీమన

జఘన నీమకు విలువ లెం ధ చంగ నశేమె

దీని సౌందర్య మహిమంబు ధ జేప్తుండొనిండు

నహాహ యెబ్బంగి సాటి నే ధ యంగపచ్చు

భావజుని కొల్వు జంగమ ధ భామచెల్వు

సీ. హరి నీలముల కప్పు ధ లణగిందు నునుగొప్ప

విడఁ బువ్వుదండ తా ధ వీడఁబొగ

కోటి చందురు డాలు ధ గోట మీటగ జాలు

మొగముఁ గుంకుమ చుక్క ధ సొగసు గుమ్మ

అల జక్కముగ జిక్కు ధ లణగ దొక్కగ నిక్కు

పాలిండపై నాచు ధ పైటఁ జార

ఇనుక తిన్నెల మెట్టు ధ పసిడి చెంపల గొట్టు

బిరుదుపై నూలు ధ బెఱుకుదేరి

చిగురు కెమ్మోవి పగడంబు ధ జగియు మెఱుచు

మాటలాడంగఁ గన్దోయి ధ తేటలమరఁ

జెనుట లూరంగ సింహాద్రి ధ జేరవచ్చె

భోగ గుణధామ యాంధ్ర ని ధ యోగి భామ.

సీ. ఒక చెంప కోరగా ధ నొనగూర్చి దిద్దిన

తురుమున నుండి క్రొ ధ వ్విరులు రాల

రాతిరి నిదురఁ గూ ధ రమిజేసి ముడివడు

బడలిక నడుగులు ధ తడబడంగ

వింత వారలఁ జూచి ధ వెననవ్వునెడఁ గప్పు

గల దంతముల కాంతి ధ వెలికిఁ బొట

చిడి ముడి నడచుట * చెలరేగి గుబ్బులు

పై దాకి గుమ్మరిత * పైట బాణి
 పనుటచే తిరు నానుంబు * చెన్నుగిల్లి
 హాళిడాచేతి పిడిగనుంబు * గోలుకొల్పి
 గంగ పురి రాజవీధి గా * నంగ నయ్యె
 నాదు మది గోర్కూలూర వై * మన వధూటి.

సీ. తక్కు తక్కును కాంతి * బెక్కు కెపుల ముంగ

రందమై కెన్నూని * యందుఁ గుల్క
 దగ దగ ధగలచేఁ దనరాగు బంగారు
 గొలుసు లింగపు గాయ * కొమరు మిగుల
 నిగ నిగ న్నిగలచే * నెగడు చెల్వపు గుబ్బ
 దోయియుండొంటితో * రాయిడింప
 రాజహంస విలాస * రాజితంబగుయాన
 ముందు మెట్టలు రెండు * సందడింప
 సగస దృక్కుల నిటులను * గరఁగఁజూచి
 పొందికై నట్టిమోమున * భూతిరేఖ
 రాజకళలొప్ప నద్దంకి * రాజవీధి
 బొలిచె నొకకొమ్మ గాజుల * ముద్దుగుమ్మ

శా. రాపాడంగల గుబ్బచన్నుఁగవతో * రాకేందుబింబంబుపై
 దూపేయంగల ముద్దు నెమ్ముగముతో * దోరంపుమై ఛాయతో
 జూపున్ ముద్దులబాల సంఘములతో * సొంపారు తేనెవ్వుతో
 వేపారాం గనవచ్చెఁ గాసె బిగితో * వేణీభర చ్ఛాయతోన్.

క. రంభా స్తంభము లూరువు

లంభోరుహ విభము లక్ష * లతను శరంబుల్
 జంభా సుగారి మదజగ
 కుంభములీ నంబివారి కోడలి * కుచముల్.

క. అద్దిర కులుకులు బెళుకులు

నిద్దపు మెఱుంగుఁ దొడల * నీలము గండ్లు

దిద్దుకొని యేల వచ్చును

ముద్దియ యీనంబి పదుచు * ముచ్చట నేరన్.

ఉ. వన్నెల గాగరా జిటుఁగు * వల్లువ కుచ్చిఘలందు నాదము

ల్పన్నపు వారి భంగముల * సింబున వీచెము చాల కూర్మిము

న్దన్న తెరింగు దోఁప కర కంజములన్ * ముసుగుం బిగించి ప్ర

చ్ఛన్న ముఖ్యాబయె నడచె * నందున బొందపిభామ గోమునన్

చ. విలుకర భిండివాదిపరి * వేదనకోటి విగీగజన్మ న్నా

త్తటనము వ్రాలిపోవఁగని * తద్దయుఁ బోవఁగ నాభిగాంచయ

చ్చట పటుదీర్ఘ నండహతి * చాల విరోధమటంగు దెల్పినన్

దటుకున బోక నిచ్చినవి * ధంబున నుండె కుచంబు లింతికిన్.

ఉ. మానుష దాన మాన బల * మానిత ధగ్మ గమూ మనోజ్ఞరే

ఖానుత భూతివిత్తముల * గాటయ వేముని బోలు వాసవిన్

వాని విరోధి వాని విభు * వాని విపక్షుని వాని యగ్రజన్

వాని మఱంది వాని నుత * వానియమిత్రుని వానియగ్రజన్.

సీ. కపట కంఠీరవా * కార నారాయణ

క్షేళా నినాదంబు * గేలిసేయు

కల్పాంత దుర్దాంత * కాలభైరవభేరి

డమరు కోన్నాదం బ * డంగ జేయు

ప్రళయకాలాభీల * పటుఘోర నిష్కాంత

పటుపుటారావంబు * జటిలపరిచు

కుహనా మహాకాల * కోలాహలోత్తాల

పాతాళ నినదంబు * భంగపరచు

గొండు మురిసిన కప్పుకోరిక ♦ గు డెలవీయు
జండగిల్గిమోయు సీగెట ♦ దండభేరి
జయగొండు సంగి రాయనే ♦ శ్యా భుజంగ
యోగులు బలభామ పేడికోమ ♦ టన్నవేమ.

చ. ధగణియె బొమ్మోలు పను ధావగ ♦ పగర్తులు బొమ్మలంచుదిన్
గురుగులు, చక్రవాళిగిరి ♦ కోట సభంబది నేన కోరని
గరగిగ గడ్డపీట యిన ♦ చంద్రులుమేటి నివాళిపల్లెముల్
గురుగెగ పుణ్యండ్ల న పెద ♦ కోమటి వేమన కీర్తి కాంతకున్

చ. గురుకుచ యుగ్మ మానసము ♦ కోమలికంబులుముద్దుమాటలున్
అపు లతిప్రసంగములు ♦ నప్పట మేలు మాటలం
దరిత కళా నిధానమున ♦ తాడన సీడన బూతుమాటలం
బరుపడి నొంద నేర్పుప్రయ ♦ భాషలుగల్గు నెయ్యిండ్లభామకున్

క. బంగారు వంటి మేనును

శృంగారము లొల్కు పల్కు ♦ చిక్కని చన్నుల్
బంగారపు నెఱ చీరయు
చెంగటి చూపులు నియోగి ♦ చేడియకొప్పున్.

క. అగసాలిది కాబోలును

సొగసైన మితారి యోర ♦ చూపుల తోడన్
జగమొలను వల ♦ పిచ్చుచు
మగటిమితో వచ్చెపుడము ♦ మార్గమువెంటన్.

ఉ. అంగడి వీధి పల్లవుల ♦ కాసగమామిడి పండులమ్మచున్
జంగము వారి చిన్నది పి ♦ సాళి తనంబునఁ జూచెబో నిశా
తాంగజ బాణకైరవ సి ♦ తాంబుజ మత్తచకోరబాల సా
రంగ తటిన్నికాయముల ♦ రఁతులు చేసెడు వాలు చూపులన్

- ఉ. కుమ్మరవారి బాలక యిచ్చోని విజ్ఞానసముద్రగుమ్మ యో
వమ్మదరి రసామలిన యిచ్చముచేంగులు జూనియ్యి తా
గమ్మని మ్రోతతో గర న యిచ్చము భాంజములంగజును పా
తమ్మనఁ బోవుదీసెవిట యిచ్చము గుండీయలార విచ్చగన్ !
- చ. పసగల ముద్దుమోచి బిగి యిచ్చువ గుబ్బిలు మదహాసమున్
నొసట వీ భూతి రేఖయుఁ బు యిచ్చవత్రాని మిట రీచూపున్
రసికులు మేలు మేలు భళి యిచ్చునిమచ్చిగి రాచ పీఠిలో
బసిడి సకాల వంటియొక యిచ్చవధూటినిగంటి వేడుకన్.
- ఉ. పువ్వులు కొప్పునం దురిమి యిచ్చుదుగిగొనసిగూడు చుండగా
జెప్పునఁ బంగ సాచియొక యిచ్చెను యేకలి బూనియుమ్యునన్
నవ్వుచుఁబు తోడ దన యిచ్చును బిడుచు నాథుజూచుచున్
సువ్వియ సువ్వియంచు నొక యిచ్చుదరి బియ్యముదంచెముగిటన్
- ఉ. దోసెడు కొంపలో పను యిచ్చొక్కిడినుంచము దూడ గేణమున్
బాసిన వంటకంబు పళి యిచ్చులర తొచము విస్తరాకులున్
మాసిన గుడ్డలున్ దలకు యిచ్చున ముండలు వంటకుండలున్
రాసిడు కట్టెన్ జలప యిచ్చు పురోహితు లింటికిత్యమున్
- శా. దాయూదుల్ వలె గుబ్బచన్నులొరయన్ యిచ్చవశ్యనేత్రాంబుజ
చ్చాయల్ తాండవమాడ గేరిపురుష యిచ్చాంతంబున మన్మథుం
డే యంజంగమ వారి చంద్రముగిలి యిచ్చేశాగ్ననావేళలన్
వాయించెన్ గిరిగిండ్లు బాహుకుశల యిచ్చపార పారీణతన్.
- ఉ. గుబ్బల గుమ్మలే జిగురు యిచ్చు నువర్ణపు గీలుబొమ్మ బల్
గబ్బిమిఠారి చూపులది యిచ్చుది దానికి నేల యొక్కనిన్
బెబ్బలి వంటగట్టితివి పెద్దవు యిచ్చునరామ గాని దా
నబ్బ పయోజిగర్భ!! మగ యిచ్చుది నింత విలాస మేలరా!

పీ. తాటకం యుగధ గ ధగిత కాంతిచ్చటల్
 చక్కు టద్దముల్పెం జీరువార
 నిటలేగుదు హరి నీల కుటిల కుంతలములు
 చన్నాజ మోమునం బిందులాడ
 బంధుర మాక్తిక ప్రకట హారావళుల్
 గుబ్బచన్నుల మీద గునిసియాడ
 కరకంకణ స్వణ నిశ్శ్వాణంబులు
 పలుమారు రాల్చినై బరిధవిల్లు
 ఓరచూపుల విటచిత్త మూగులాడ
 బాహు కుశలతః జిక్కని మోహనాంగి
 పాట బాడుచు గూర్చుండి రోటిమీదఁ
 బిండి గుబ్బంగఁ గన్నుల పండువయ్యె.

ఉ. వాసన గల్లు మేనువిడు వాలుకనుంగవ గబ్బిగుబ్బలన్
 కేసరి మధ్యమున్నతను కేళికె నింపగు బాహుమూల ది
 వ్యాసము గల్గినట్టి యెల నాగను బోగము దానిజేయ కా
 దా సరిదాని జేసిన వి ధాతను నేమన వచ్చు నీశ్వరా.

చ. తొలకరి మీచు వీవగతి తోప మకాణముమీద నున్న య
 య్యవికుల వెణితో తముల పాకుల బేరములాడబోయి నే
 వలచుటకేమి శింకరుని వంటిమహాత్ముడు లింగరూపియై
 కులుకుమిటారి గబ్బి చ ను గుబ్బునందున నాట్యమాడగన్.

ఉ. బంగరు లింగకాయ చను బంతులమధ్య నటించుచుండ దా
 జెంగులుజార మేల్వీలువయిన చీరయు వీడచుదిప్పితంబులు లు
 ప్పొంగగ వామ హస్తమున బొల్పుగు నీ వినిబట్టి నేడ్కతో
 చంగున గోడ చాటెనగ సాలి శిరోమణి జూచితె సఖా

చ. విడిబడి నట్టి వేణియటె • బిరున వ్రాలిన యంతలోన దా
వడిసెల నుతబట్టు కొని • వట్టువ గుబ్బల పైటజారగా
నడుము వణకంగా బిరుదు • నాట్యము సేయగ నీనడగా
దొడ దొడ మంచె నెక్కెనొక • దొడ్డ మిటారచె రెడిబిడ్డహా

క. చెవు లవి నీలపు రాలా

యువిదరొ నిను రతుల దనుప • నొకని తరాలా

యివి రుద్రాక్ష సరాలా

జవ రాలా మహాత్ము రాల • జంగము రాలా.

ఆ. ఊరు వ్యాఘ్రు నగర • మురగంబు కరణంబు

కాపు కపివరుండు • కసపు నేడు

గుంపుగా గనిదపు • గురజాల సీమలో

నోగు లెల్లగూడి • రొక్కచోట.

క. సర్వజ్ఞ నామ ధేయము

శర్వునకే రావుసింగ • జనపాలునకే

యిర్విం జెల్లును • దక్కొరు

సర్వజ్ఞంసనుట కుక్క సామజ మనుటె.

(ఈ పద్యమున నిందాస్తుతులు రెండును గలవు.)

ఉ. తక్కక రావు సింగఁను • ధా వరుడర్థుల కర్థ మిచ్చుచో

దిక్కుల లేని కర్ణునిద • ధీచిని ఖెచర వేల్పు మానుబె

పెక్కిన కామధేనువు శి • బీంద్రుని నెన్నెచు భట్ట దిట్టవె

కుక్కవొ నక్కవొ ఫణివొ • కోతివొ పిల్లివొ భూత పిల్లివొ

భృంగపంచకము

— అనంతపురం ప్రభుత్వము —

అన్యాయ దేవములగు నీ యెదు పద్యములను శ్రీనాథకృతము లని చెప్పుదురు.

ఉ. మాయుగ భృంగమా వికచ • మల్లికార్జున్ విడనాడి తమ్మిలో
నీయెడ బూవుదేసయల • నింపు జనింపగ గ్రోపి సొక్కియున్
బోయెద నన్న భ్రాంతి నిను • బొందదు రాజుదయించె నిప్పుడి
తోయజ పత్రముల్ వరుస • తో ముకుళించెచలింపకుండుమా.

చ. అభికుల పర్య పద్మము కు • శాంతిర నుందు వసింప నేరమిన్
జలనము సందే దేమి నన • సారస మిత్రుడు రాకయుండునా
తొలగక యందె యుండు మిక • తోయజవైరితిరంబె రాత్రీయీ
కలవరిమేల తమ్మితుద • గాలక తూరక యూరకుండుమా

మ. అలినీ తత్తగమేల నేడు నిదె నీ • యాత్మీశుడౌ భృంగమున్
జలజాసక్త మరంద పాసవశతన్ • సానందుడై యున్న వా
డులికింజేనియు లేక నీ వరుగు మీ • యెప్పారు నిప్పట నీ
చెలువుండుం బరితెంచు వేకువను రా • జీవంబు చిప్పించినన్

మ. పతి నిద్రించిన వేళ రాదగునయో • పద్మాని యీ కేళికా
యతినంగింపి రితిశ్రమన్ విభుడు ని • ద్రాసక్తుడై యుండె నీ
శత పత్రేక్షణ మోము వాంచినది నీ • సామర్థ్యముంజూప బో
కతి వేగంబున నేగు మాతొలగి మా • యాత్మల్ సుఖంబందగన్

చ. అతుల సభాంత రస్థిత బు • ధావళి కెల్ల జోహారు వీర రా
హుతులకు మేల్జోహారు సత • తోజ్వల విక్రమ సార్వభౌమ సం
తతికి జోహారు వైభవ వి • తారిపురం దరుడైన యట్టి భూ
పతికి జోహారు మానపరి • పాల జోహారు ప్రధాన శేఖరా.

నీ. మకరధ్వజుని... ..

... .. చిగుగుఁగోడి

యుభయ కక్ష్యములందు ధ నుగు దీగ తగము లౌ

నెరులు పెంచిన దయా ధ నీలవేణి

పసుపు వాసన గ్రమ్ము ధ పైట చేయు లెస్స

మునుగు వెట్టిన దయ ధ ముద్దుగుమ్మ

పూర్ణ చంద్రుని గేగు ధ పొలుపు సిందూరంపు

బొట్టు పెట్టిన దయా ధ పొలతి నుమట

యెమె మీరంగ నిత్తడి ధ సొమ్ములలర

యోరచూపులు శృంగార ధ మొలుకు చుండ

గల్గి యేతెంచె మరునీ రా ధ చిల్ని యవగ

వలపులకు పేటి యొక యొడ్డె ధ కుల వధూకి.

ఉ. గ్రామము చేత నుండి పరి ధ కల్పిత హావ్యము లింట నుండి శ్రీ
రామ కటాక్ష వీక్షణ ప ధ రంవరచే గడతేరెగాని మా
రామయ ముగ్ధి భోజన ప ధ రాక్రమ మేచుని చెప్పవచ్చునా
స్వామి యెఱుంగు తత్కబళి ధ చాతురి తాలఫలప్రమాణమున్

ఉ. మా కలిదిండి కామయ కు ధ మారకుండన్నిట దండ్రైవేళి రే
కాక తదయ్యఁ డెట్లగును ధ గాడిదకున్ దురగంబు పుట్టునే
చేకొని కొంకి నక్కకును ధ సింగము బుట్టునె మాల కాకికిన్
గోకిల పుట్టునే చిరుత ధ కుక్కకు మత్తగజంబు పుట్టునే.

ఉ. గొంగడి మేలు పచ్చడము ధ కుంపటి నల్లల కుక్కిమంచమున్
జెంగట వాయు తైలముల ధ జీర్ణపు మందులు నుల్లిపాయలున్
ముంగిట వంట కట్టియల ధ మోవులు దోమలు చీరపోతులున్
రంగ వివేకి మసక రాజ్యము ధ కాపుర మెంత రోతరా.

ఉ. వంగిగ పొంగుల నాము & వంగిన కన్నులు మొక్కలకు
 నంగిగ పొంగుల నాము & పొంగుల నాము పచ్చిపండులు
 పొంగుల నాము పొంగుల నాము & పొంగుల నాము పొంగుల నాము
 పొంగుల నాము పొంగుల నాము & పొంగుల నాము పొంగుల నాము

క. నెమలి పురి యనుపురముగా
 యనుపూయను బసివిరడి & యనుతకు మున్నే
 యను దూత లెరి కాపులు
 క్రమ మెరుగిని దున్నలెరి & కరణ లెల్ల.

చ. గురుకు పముల్ పొమ్మాక్షులును & క్రొమ్మడియున్ నిటలాంకంబులున్
 మురి సెపుమాటలున్నగిపు & ముద్దు ముగంబులుగల్గు కాని యా
 సుగతపు నేర్పుమాటలును & సూక్ష్మ విధిపణ భాషణంబులున్
 బగువడితో విభుంగివయు & భావముబట్టదు విప్రభామకున్.

ఉ. తల్లియు కొండల నొక & తామర ఖండికి నీళ కేగగా
 దెల్లిని చీరకొంగు నెగ & దీసుక నవ్వుచు నీర్పు ముంచగా
 గొల్లల లింగకాయ చను & గుబ్బల సందున నాట్యమాడగా
 జల్లల మాటలాడునగ & సాళి శిరోమణి సూచితే

క. నిర్బంధ కలికి చూపులు
 బద్ధించుక లేని పిరుదు & సన్నని నడుమున్
 మబ్బుకురు లుబ్బుకుచములు
 చిబ్బిలకుఁ గాకఁ గలవె & పృథ్వీస్థలిలోన్

క. నడిసూక లేని యన్నము
 వడబోసిన నెయ్యి బుడమ & పరుగు బెరుగు
 గడిమాడ నేయఁబెట్టిన
 వడసూడెపు నంబి పడుచు & నడిగితి ననుమి.

గీ. గిట గిట నగు నెన్నడుములు

పుట పుట నగు చన్నుగవలీలి యున్నదు నెలతో

జిటపొట లాడెడు మొగములు

కటి తటముల కొమరు శెబర యి కాంతల కమరున్.

గీ. వీనులకు విందులై తేనె యి సోనలెనయ

ముందు రాగంబునను జగ యి న్మోహనముగ

పాడె నొక జాలరి మిటారి యి యీమలేని

కాక లీనాదమున నోడ యి గడపు పాట.

గీ. మేతఁ గరిపిల్ల పోరున యి మేకపిల్ల

పారుబోతు తనంబున యి పందిపిల్ల

యెల్ల పనులును జెరువంగ యి బిల్లిపిల్ల

యందమున గోతిపిల్ల యి యి యరవపిల్ల

ఉ. వీసపు ముక్కు నత్తుయర యి వీసపు మంగళసూత్ర ముచ్చినట

గాసును రాని కమ్మలర యి కాసునుగానివి పచ్చ పూసలన్

మాసిన చీరగట్టి యవ మాస యి మొసంగగ నెమ రాగ నా

కాసల నాటి వారి కన యి కాంగిని జూచితి నీళ్ళ శేపునన్

ఉ. గండము తప్పె నాంధ్రకవి యి గానికి నిన్నటి రేయి పుష్పకొ

దండుని గారవింపక యి తద్దయు నిల్చితి గానే యయ్యయో

బండరు వారి పాపికిని యి బైటిపసారమె యట్టె మె మయిన్

బుండయి యెల్లవంకజెడి యి పోవుదుగాయటు వోయియుడినన్.

నీ. పర రాజ్య పరదుర్గ యి పరవై భవ శ్రీల

గొన కొని విడనాడు యి కొండవీడు

పరి పంధి రాజన్య యి బలముల హరియింప

గురువైన యుక్తరాడు యి కొండవీడు

ముగురు రాజులకును ♦ మహాబుబుగిచ్చు
 కొమరు మించిన పోడు ♦ కొండపీడు
 చలుల విశ్రమశిలా ♦ సాహసం బొనరించు
 కుటిలాత్మలకు గాడు ♦ కొండపీడు
 జవనఘోటక సామంత ♦ సరసవీర
 భట నటా నేక హాటక ♦ ప్రకట గంధ
 సింధు రార్భట మోహన ♦ శ్రీల దనరు
 కూర్మి నమరావతికి నీడు ♦ కొండపీడు.

నీ. కూడు తలఁప జోళ్ళు ♦ కూరకారామళ్ళు
 చెవులంత వ్రేలాళ్ళు ♦ చేలుమళ్ళు
 దుత్తెడనాగళ్ళు ♦ దున్నపోతుల యేళ్ళు
 కలవు మాపటివేళ ♦ గంజినీళ్ళు
 మాట మాటకు మళ్ళు ♦ మడిదొంగ దేవళ్ళు
 చేదైన పచ్చళ్ళు ♦ చెరకునీళ్ళు
 వంట పిడ్డలదాళ్ళు ♦ వాడనూతుల నీళ్ళు
 విన విరుద్ధపుబేళ్ళు ♦ వెడద నోళ్ళు
 దళమయినట్టి కంబళ్ళు ♦ తలలు బోళ్ళు
 పయిడికిని జూడఁ బియ్యెత్తు ♦ ప్రతివిళ్ళు
 చలముకొని వెదకినను లేవు ♦ చల్లనీళ్ళు
 చూడ వలసెను ద్రావిళ్ళు ♦ కీడుమేళ్ళు.

నీ. పంపా విరూపాక్ష ♦ బహు జటా జూటికా
 రగ్వధ ప్రసవ పౌ ♦ రభ్యములకు
 తుంగ భద్రాస ము ♦ తుంగ వీరీషుటా
 గంభీరఘుమ ఘుమా ♦ రంభములకు

కళసాపెర ప్రాంతం ♦ కదళీవనాంతర
 ద్రాక్షలతా భలం ♦ స్థబకములకు
 కర్ణాటకామినీ ♦ కర్నహాటకరత్న
 తాటంక యుగధాళి ♦ ధళ్యమునకు
 నిర్మిబంధనిబంధమై ♦ నెనయు కవిత
 తెలుగునను సంస్కృతంబున ♦ బలుక నేర్తు
 ప్రాథ దేవేంద్రరాయ భూ ♦ పాల వరుని
 సముఖంబున దయజూడు ♦ మమ్ము సుకవి

చ. తరువున గాండినం బిడడ ♦ ధర్మజు నానఁ గిరిటియేరు వా
 క్కరసిజనేత్ర యానతి వి ♦ చారము డొప్పన గర్వహీనత
 మరలి తెలుంగు భూమికస ♦ మానతతి గొనిపోవువాడ నై
 బిరుదులు వారివాఁగుకడ ♦ బెట్టితి నత్కవిస్వాభాముడున్.

సీ. కమనీయకర పల్ల ♦ వము మేరు గదియంగ
 నోయ్యన జూచిన ♦ నులికి పడుచు
 ఆలింగమునకు ♦ నక్కునఁ జేర్చిన
 జేదోయి యురమ్ముపైఁ ♦ జేర్చుకొనును
 చుంబనమ్ము కోష్ట ♦ బింబంబు గమకింప
 వదన మెయ్య నొకింత ♦ వంచుకొనును
 గిలిగింత సేతకు ♦ గినుకయు సిగ్గును
 మెలవంగఁ గన్నులు ♦ మోక్షికొనును
 అట్టి బాల రతిక్రీడ ♦ ననువు పరుప
 నేర్పు గల్గునె పరులకు ♦ నీకగాక
 రాజ పరమేశ రాజాధి ♦ రాజ విభవ
 లక్షణోపేంద్ర చౌడ రా ♦ యక్షిలేంద్ర.

చ. పులిమొడుగుడు వేరొక బెహు యిల్లులు నువ్వలంబొకచేరులు
 పుగున మేనికంపు చెడు యిందవును నను నెహ్యోవ్రాత్రము
 పుగు నిరంతరంబు నడి యిందుని నొక్కము లేనిచేరులు
 పుగుపొవు నొక్కలున్నాళిక యిసము లేలును నిసభామన

పు. పులిగంభీర వయోధరంబులు గుణం యివ ప్రసంగింపుము
 నుగ విందాస్యసుగంధగంధ పటు నే యిశ్యంతి పొందెన్ము
 పుగ తంత్రాణ వివేకనంపదయు మా యిర్మాది గాంధీర్యము
 నరుగే రత్నము శూద్రభామ గుణము యిభ్యంబె నెంపగె

స. పమగేయుచో జూచు యిగుడియెడనుల యందు

నంచరించెడి విట యి నముదయిలు

పొగులు కట్టుచో యిరుగిండ్ల చిన్న ప్రా

యపు టింతులకు నుపా యిములు దెల్పు

గంజెలు చుట్టుచో యిగ్నామ సైగతో

సాగను కాండ్రకు టెంకి యిటూజూపు

అచ్చులే యతుకుచో యిస్యరసంబున

జెలిక తెలను మాగు యిలుకరించు

నావలీనల సతులతో యిస్యమాగు

మూటు బిగియించుచో బతి యిమోసగించు

గుంచె లడిపట్టి యాడ్చుచు యిమరు మిగలు

పద్మనాలిది వగఁదేటి యిలుమిటారి.

పల్నాటి వీర చరిత్రము

భట్టమూర్తి జెప్పిన రాజనీతి

నగవృద్ధి బొందించు బ్రహ్మలె కాని
యడగించు కేర్పకు లవఁలో లేరు
నరసింగ భూమిఁగ నమ్మిక మీఁగు
తమ్ముడా మలిదేవ ధరణిఁగు కడకు
బంపుడి యేకమై పగలను నణచి
పలునాడు మొదలై న బహు భూములెల్ల
నెదురెవ్వరును లేక యేలుడి సుఖత
శృంగార యుతు నరసింగ భూమిఁగు
బంపించు మలిదేవపతి గలయంగ
బోరుమంచిది గాదు భూమి నెక్కడను
బాడెను దేశంబు పగమించె నేని
ప్రజలెల్ల నశియించి పారి పోవుదురు
బండారమునకును బై కంబు లేదు
రాణువ యందుచే రహించెడి యందు
జేజీత గాండెల్ల జెలగి కోపించి
యీగల జీతంబు లిమ్మందు రపుడు
పతి బంటు మేరలు పరిహార మాను
బంపిన పనిసేయ బాలు మానుదురు
తెలిసిన శాస్త్రపుల్ ధీరత తోడ
భూమిని గొనుటకు బుద్ధివెట్టుదురు
పగవారి వార్తలు పరికింపలేరు

పల్నాటి పీఠచరిత్రము

మొక్కోని మూలలోన మూడు మోరాడ

మూచెడు వారికి

...

...

...

...

మొనలు మిము జేరి పగజావ నీక

దెప్పుచు నుండియు చెనటి వాక్యములు

నే నీ ముల్కము నడు నబ్బాని తోడ

చెడును బులంబును జెడును భాగ్యంబు

చెడును యశంబును జెడును కీర్తింబు

చెడును రాజ్యంబులు చెడపిమ్మటను

దేశంబు పరిన్మపా ధీనమా నుమ్ము

సారతంబ్ర్యంబు మీపై బడగలదు

పర తంబ్ర జనముల పాలి కష్టములు

చెప్పంగ నలవియే శివునకు నైన

బంజిరంబున నున్న పక్షులరీతి

...

...

...

...

...

...

...

...

— నలగామ రాజు సభ —

వింతగా గాయపల్ వీరల బూని

తంబ్రులు బిగియించి తగసుతి బెట్టి

సరిగ మేళిములైన స్వర సప్తకంబు

సారోహణ వరోహణ భేదములను

బహు రాగ సంప్రాప్తి పట్టుగాఁ జేర్చి

సంచారి సస్థాయి సరస భావములు

మృదుతర శబ్దార్థ మిళిత మెనట్టి

ఘనత రాలంకార గతి పరంపరలు

మూర్ఖునల్ మొదలై స షుభ్యుస్సగ్గుణులు
 జంత్ర గాత్రంబులు జంటగావించి
 చెలంగి యెండిన చెట్లు చిగిరించునట్లు
 పాడిరి తమ తమ ప్రాడిను మీర
 బాక శాసను కొల్వ వగిరి నున్నట్టి
 వేళ నేతెంచిరి విద్యాధి కతను
 నాట్యమేళము నారు నవవిలాసముల
 వచ్చి ననుతమొక్క ప్రక్కగా నిల్వ
 ఘన వైభవంబున గామ భూవిభుడు
 నవ్వుచు సెలవిచ్చె నాట్యంబు సేయ
 వరమృదంగము లెస్స నాయించు మేళ
 కుడి భాగమును గుదురుగా నిలిచె
 దాళ మావజులు దావటి దిశను
 నిలిచి రుత్సాహంబు నేరువు మీర
 ముఖవీణవాయించు ముఖ్య హాశంకు
 రాగ మాలాపించు రమణు లిద్దరును
 నిండు వేడుకతోడ నిలిచిరి వెనుక
 కంజ లోచనయును ఘనమైనపాత్ర
 మదను పట్టపు దంతి మంజుల మణి
 భరత శాస్త్రాచిత బహు రాగములను
 గరిమ నేర్చిన కంతు బాణంబు
 వచ్చియు సభవారు వర్షించి చూడ

పల్నాటి వీరచరిత్రము.

నిలిచి నాట్యమునకు నేర్పరియైన
 వేత్రపాణికిఁ దగ వినయంబు జూపి

యశఃకావసంగిన గజ్జ లతిభక్త క్షోడ
బౌదములం గగ్గి పంచ ఛర్మముల
కౌళగగ్గగగగ్గి కడుజపం బడర
మద్దల త్రాళాల మధ్య నిల్చుండి
యోర చూపున రాజు నొయ్యన నూచె
సమపాద యతమొన పానకసితిని

— శౌలచంద్రుఁడు నల్లికి సమాధానము జెప్పుట —

దుష్టభావుడ గాను ధూర్తుడగాను
 వెలదుల కెల్లను విసలి చేయుదును
 నయసేయుదును నాను తనయుని మాడ్కి-
 తడవాయనే వచ్చి తల్లిలో యిటకు
 బుత్తుని మాటలు బుద్ధిలో నుంచి
 నాకాంక్ష లేడేర్చి నన్నంప వమ్మ
 బాలచంద్రుండిట్లు పలికిన వేళ
 సైతమ్మ నవ్వుచు నపుడు నేర్పరులు

—♦ కోమటి యన్నమ్మ బాలచంద్రుని దిట్టుట ♦—

బాలు నినుగొని బలు కోపమునను
గన్ను లెఱగజేసి కాంతయిట్లనియె
నోరి దురాత్ముడ యోరి దుర్మార్గ
క్రిందు మీఁదెఱుగక కెరలు చున్నావు
గర్వి మేటికి నీకు గాంతల యెడను
గలిగిన దినవలె గట్టంగ వలయు
నెఱుగి మూలిన నెన్న లేల చేసితివి

మురియంగ నేల నీ పొంగెల నణగ
 ముదిరె మదంబు నీ మురిపెంబు క్రుంగఁ
 దగమల్ల భూపతి ధనమెల్ల నీదు
 సదనంబు జేరిన సత్తువ నుండి
 తుళ్ళుచు నున్నావు దుష్టమానసుండ
 సమరంబులో నిన్ను శత్రులు గుమ్ము
 నడచెడు పదముల నారసా లేయ
 జూచెడి కనులకు సూదులుగ్రుచ్చ

.

స ర పూ ర్ణ ము

